70 kr

SUNNE-BYGDA

Årgång 29 ÅRSSKRIFT FÖR SUNNE HEMBYGDSFÖRENING År 2020

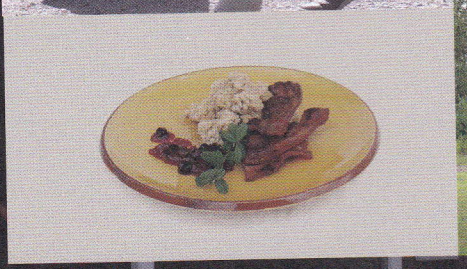

Välkommen som medlem i Sunne Hembygdsförening

Avgift, enskild medlem ..... 135 kr
Familj ..... 210 kr
Företag ..... 260 kr

I medlemsavgiften ingår:
- Medlemstidningen Sunne-Bygda
- Reducerad hyreskostnad, lika med medlemsavgiften, för Askersbygården
- Hemlig resa för medlemmarna 2020

Sunne Hembygdsförening
Hembygdsvägen 7
686 31 Sunne
tel: 0565-101 20
Bankgiro 5144-7704
www.hembygd.se/sunne
bildarkivet.sunne@telia.com

Manusstopp för nästa Sunne-Bygda
10 december 2020

Redaktion och annonsförsäljning
Ansvarig utgivare: Tomas Berglund
Redaktör: Birgitha Libert
Redaktion: Lena Eriksson
Kerstin Meric
Birgitha Libert
Annonsförsäljning: Cecilia Hörnsten

Grafisk form: KM IDÉ
Kjell Sundström

Sunne-Bygda ISSN 1650-0237

Styrelsen 2019
Ordf. Tomas Berglund 070-600 21 70
Vice ordf. Kerstin Meric 070-939 43 68
Kassör Therese Stenmark Jansson ..070-336 65 98
Sekreterare Gerd Karlsson 076-800 89 39

Ledamöter
Curt Stenmark 0565-138 28
Cecilia Hörnsten 070-390 82 34
Trudy Colijn 0565-805 05

Suppleanter
Johan Berglund 072-201 66 91
Rolf Örnborg 070-320 76 44
Inger Stenmark 0565-138 28
Yngve Nilsson 070-230 30 57

Revisorer
John Montgomery 0565-921 76
Ingvar Bengtsson 0565-921 45

Revisorssuppleanter
Margareta Wikström 0565-302 58
Torsten Johansson 0565-108 93

Valberedning
Lena Eriksson s. k. 0730-53 93 46
Birgitha Libert 0730-93 12 37
Hans Ulrich Gyllenberg 0565-104 57

Registrering av gåvor
Bildarkivet 0565-101 20

Bildarkivet i Anneforsskolan
Öppet måndag– fredag 10–14 ..... 0565-101 20

Bokning av Askersbygården
Therese Stenmark Jansson 070-336 65 98

Framsidan: Från veteranfordonsdagarna på hembygdsgården.
Foto. Lena Eriksson, Marie Söhrman och Kjell Sundström.

MEDDELA OSS DIN ADRESSÄNDRING!
Sunne Hembygdsförening
Hembygdsvägen 7
686 31 SUNNE
tel: 0565-101 20
e-post: bildarkivet.sunne@telia.com

Innehåll

5 **Ordförande har ordet**
Tomas Berglund

6 **Året som gått**
Styrelsen

7 **Planerade arrangemang 2020**
Styrelsen

8 **Veteranfordonsdagar**
Lena Eriksson

10 **Väggmålningar, solsken och rullgardiner**
Lena Eriksson

11 **Finnfallet**
Kjell Carlsson, Sven Ceder och Lars Wennberg

12 **Olle Gustavsson till minne**
Kerstin Meric

14 **Dikter från Stöpafors av Fröding och Pepa**
Kjell Göthe

16 **Bland pilgrimer och Svennis**
Kjell Göthe

18 **Strandvägspromenad**
Ulf Dahlberg

22 **Drömmen om Kongo**
Ragnar Johansson

26 **Sveriges vackraste järnväg**
Kjell Göthe

28 **Olof Kullberg-Mayer räddade Stöpafors**
Kjell Göthe

30 **Resan till Sverige**
Ragnar Johansson

34 **Vandraren och originalet Gustaf W. Lindgren**
Kerstin Meric och Olle Gustavsson

38 **Rus och brus på marknadstorg**
Kjell Göthe

43 **Lugg-Per**
Nathan Hedin

Välkommen till Bildarkivet

Vi finns på bottenvåningen i Anneforsskolan
Vi har ca 50 000 bilder som vi kan hjälpa dig att söka fram ur vår databas på Internet
Öppet: måndag–fredag 09.00–16.00
Telefon: 0565-101 20, e-post: bildarkivet.sunne@telia.com
https://vlh.kulturhotell.se/

Ordförande har ordet

NU SKALL JAG försöka samla det gångna året. Vår i luften och det är bara början av året, vintern lyser med sin frånvaro, glädje för många och sorg för andra.

Våra nya arrendatorer har haft ett bra år och trivs bra i Sverige i sin nya miljö. Svenska Turistföreningen är nu inkopplad igen till arrendet och många gäster kommer därifrån, samtidigt har det ansökts om certifikat av KRAV-märkning, som har godkänts både för sophantering och mat.

Målning av Askersbygårdens framsida har utförts av Fryksdalens Gille. Hyllor har monterats på övervåningen av Pålsbyboden, där gamla saker placerats för visning. Många guidningar har skett av Selma Lagerlöf-rummet m.m. Röjning av sly mellan Gamla Tingsgården och Pålsbyboden har utförts.

Alla arrangemang har genomförts tack vare trogna fantastiska medlemmar. Medlemsresan gick denna gång till Kulinarika på Aplungen, mat- och vingården i Västra Ämtervik, där vi serverades en god middag. Jag ser fram emot att 2020 blir ett bra år för föreningen.

Tack alla berörda. ✻

Tomas Berglund

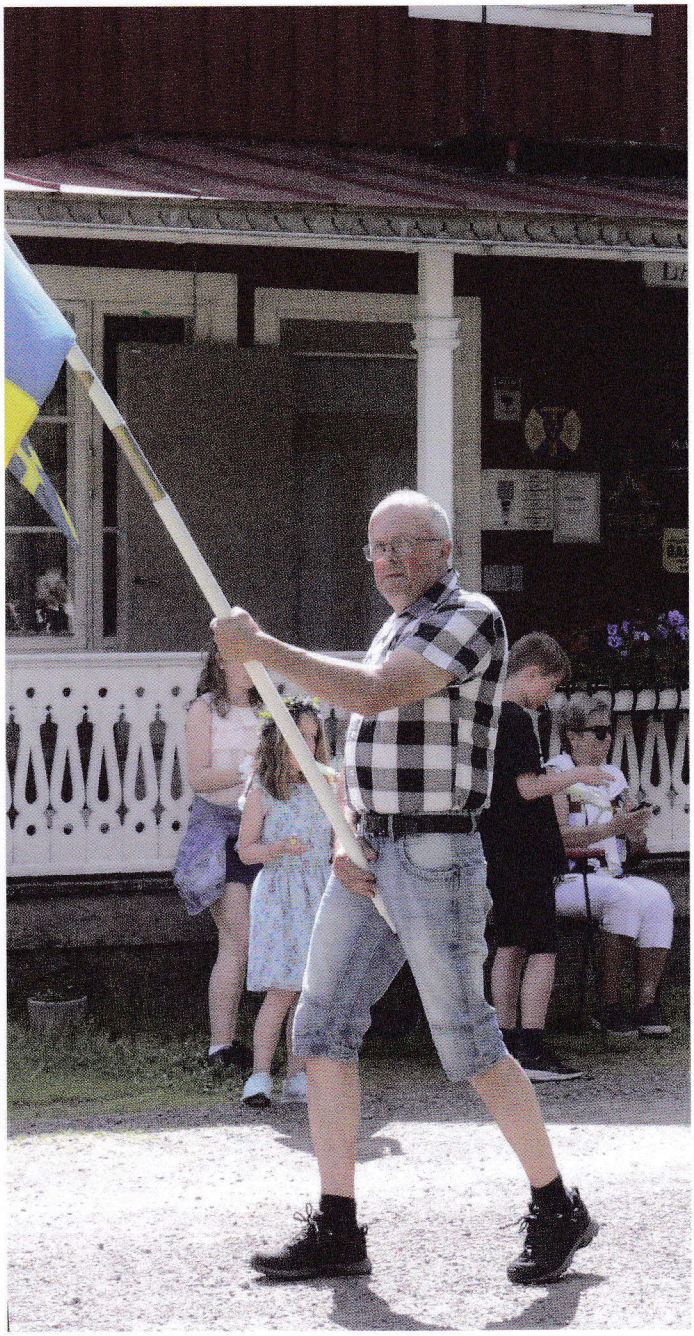

Gåvor

Ett varmt tack till er alla som
skänkt gåvor till hembygdsföreningen
under det gångna året
Styrelsen

Varmt välkommen till

HEMBYGDSGÅRDEN
B&B SUNNE

Sunne Hembygdsgård B&B
Marco Hollander och Inge Lokker
Hembygdsvägen 7
686 31 SUNNE

Tfn: 070-559 03 00
www.sunnehembygdsgardbb.se
Facebook Sunne B&B Hembygdsgård
info@sunnehembygdsgardbb.se

Året som gått

Av Gerd Karlsson och Kerstin Meric

Nya arrendatorer

Det nya året började med att vi hälsade våra nya arrendatorer, Inge Lokker och Marco Hollander från Holland välkomna att driva vandrarhemmet.

Underhåll

Eftersom inga ungdomar varit anställda från kommunen denna sommar, har uppgörelse tagits med arrendatorerna att de hjälper till med gräsklippning på hembygdsgårdens grönytor. Kodlås har installerats på uthusens dörrar. Nya flaggor har köpts. Hyllor till förvaring har satts upp i Pålsbyboden. Under året påbörjade Fryksdalens Gille målning av Askersbygården, vilket är mycket uppskattat. Den 19 oktober anordnades en städdag där både medlemmar och frivilliga hjälpte till.

Bildarkivet

Sunne kommun beslutade att den enda tjänsten på Bildarkivet skulle bort. Beskedet blev en riktig kalldusch för hembygdsföreningen. Bildarkiv skulle stängas, för nu hade vi ingen personal. Tillsammans med arbetsförmedlingen och styrelsen i hembygdsföreningen skulle det kanske gå att anställa den uppsagda personen att ta hand om bildarkivet och göra tjänster på hembygdsgården. Styrelsen beslutade att Lena Eriksson får en provanställning på sex månader. Bildarkivet lever nu vidare och hon hjälper även till med andra sysslor på hembygdsgården.

Årsmötet 2019

Den 9 mars hade vi årsmöte på Askersbygården. Årsmötesförhandlingarna leddes av Eskil Johansson, Värmlands hembygdsförbund.

Valborgsfirande

Valborgsmässofirandet var mycket välbesökt. Talare var kommunalrådet Gunilla Ingemyr. Sunne Manskör underhöll med sång. Kaffesevering med bröd och våfflor samt servering av korv med bröd.

Infomöte om Fryksdalsleden

På aprilmötet hade vi besök av Torbjörn Wictorin och Tommy Bergström. Två vandringar efter Fryksdalsleden genomfördes under sommaren med Kerstin Meric, etappen Askerudsberget–Uddeberg.

Midsommarfirande

Midsommaraftonen var även detta året mycket välbesökt. Folkdanslaget stod för den traditionella dansen kring midsommarstången. Staffan Wrange var uppskattad lekledare. Barnen bjöds på glass av Sunne Handel. I Vävartorpet vävde Inez Assk fina alster. Kaffe med midsommarbakelse serverades på logen. I lanthandeln var det fullt hus med försäljning av både glass och godis. I Pålsbyboden såldes korv med bröd.

Nävgrötskvällar

Fem välbesökta nävgrötskvällar hölls under juli månad. Den 10 juli var temat *Veteranfordon*, många utställare visade sina fordon och underhållningen var 1950- och 1960-talsinspirerad. Många besökare har kommit och avnjutit nävgrötskvällarna. Lanthandeln har varit öppen och glass och godis samt hantverk såldes. Underhållning har det varit på logen varje gång där det serverades kaffe och kaka efter nävgröten.

Kulturveckan

Kulturveckan i Sunne hölls 4–11 augusti. Vi medverkade torsdag–lördag med öppet hus och visning av föremål och utställningar i hembygdsgårdens byggnader.

Veteranfordonsdag

För andra året i rad ordnades en veteranfordonsdag den 8 september. Många utställare kom för att visa sina fordon, det var bilar, traktorer, motorcyklar, mopeder och en råoljemotor. Manöverprov för mopeder arrangerades. Fina priser utgick till dem som besökarna röstade fram som finaste fordon. Priserna var skänkta av företagen i Sunne. En mycket välbesökt tillställning som var uppskattad av både utställare och besökare.

Brasafton

Den 8 november var det brasafton med underhållning av Sunnlåt och servering.

Julmarknaden

Den 1 december hölls julmarknaden med utställare som hade fina alster till försäljning. Dessutom hade vi ett lotteri med fina vinster. Risgrynsgröt med skinksmörgås serverades.

Luciafirande

Den 8 december hölls det traditionella luciafirandet tillsammans med Lions och kulturskolan. Klockan 15 serverades kaffe med hembakat bröd och man fick lyssna till underhållning. Lucia med följe anlände till hembygdsgården.

Medlemsresa

Den 15 november var alla som har hjälpt till att arbeta på hembygdsgården under sommaren inbjudna till Kulinarika på Aplungen i Västra Ämtervik.

Bidrag ur Margit Olssons fond

Bidrag med 20 000 kronor till Olle Gustafssons bok om gårdarna i Tomthult. Bidrag med 10 000 kronor till Inez Assk som önskar ge ut en bok om näverstickning. Boken bygger på Maria Nordvalls vantskatt.

Besök

Den 20 juni kom en bussresa med ett folkdanslag från Holland, cirka 35 personer, på besök och ville prova på nävgröt och fläsk. Den 8 oktober kom en grupp från SFI på studiebesök och blev guidad på Bildarkivet och hembygdsgården av Lena på Bildarkivet. Den 16 oktober kom Klarälvdalens folkhögskola på besök till Annefors skola.

Värmlands Hembygdsförbund

Den 9 november deltog Lena Eriksson i Värmlands hembygdsförbunds höstmöte, där det informerades om bidrag att söka. ⁂

Planerade arrangemang 2020

Februari–Mars
Stickkafé onsdagar kl. 11.00, start vecka 7 (onsdag 12 februari) ojämna veckor, februari och mars.

Mars
Årsmöte i Askersbygården den 29 mars kl. 15.00.

April
Valborgsmässofirande 30 april. Sång av Sunne Manskör och vårtal. Kaffeservering från kl. 17.00. Majbrasan tänds 19.15.

Midsommarafton 19 juni
13.00 Vi klär midsommarstången vid Annefors skola. Ta med blommor. Alla barn får låna varsin flagga och gå med i processionen till Askersbygården.
15.00 Midsommarstången reses till musik av Sunnlåt och Sunne Folkdansare. Dans och lek kring midsommarstången. Lotteri. Lanthandeln öppen. Servering av midsommarbakelse och kaffe, varm korv. Svensk Handel bjuder alla barn med krans i håret på glass. De som är klädda i folkdräkt bjuds på kaffe.

Juli
Nävgrötskvällar onsdagar i juli, kl. 18.00, följande kvällar 1/7, 8/7, 15/7, 22/7, 29/7. Underhållning och servering av nävgröt och fläsk, kaffe och kaka.

Augusti
Kulturveckan i Sunne. Hembygdsgården har öppet hus torsdag–lördag, mellan 11 och 15. Kaffeservering med våfflor.

Lördag 15 augusti 17.00
Spelmansstämma. Spel både på scen och till dans på logen. 16.00. Allspelsövningen börjar.

September
Veteranfordonsdag med utställning, priser till finaste veteranfordon. Under planering.

Medlemsresa
Preliminärt i augusti, under planering.

September–November
Stickkafé, onsdagar, start vecka 39, (onsdag 23 september) ojämna veckor i september, oktober och november.

November
Brasafton i november med Sunnlåt och underhållning. Kaffeservering.

December
Julmarknad och Luciafirande.

Sunne Hembygdsförenings Årsmöte

Söndag 29 mars 15.00
Askersbygården

Vi bjuder på
kaffe och smörgåstårta

Välkomna

Veteranfordonsdagar

Av Lena Eriksson

Onsdag 10 juli

Efter förra årets succé med veteranfordon på hembygdsgården, bestämdes det att vi skulle satsa på detta igen. Den första veterandagen blev i samband med en av sommarens nävgrötskvällar. Musikanläggningen monterades upp så vi kunde spela musik från mobilen. Det kom många jättefina och spännande fordon av alla de slag och fyllde snart hela området runt hembygdsgården. Pia Ehrencrona och Göran Jonasson monterade upp sitt tält, och där fanns många retroprylar och musik att inhandla. Det blev en lyckad dag med strålande väder.

Söndag 8 september

Så började hösten närma sig och det var dags att arrangera den andra veterandagen. Nu i samarbete med Askersby Kalasik Klubb. Nu var vi lite bättre förberedda än i fjol. Det fanns även hamburgare med tillbehör att köpa och detta fixade Kalasik Klubb. De tog hit sin militära kokvagn som eldades med ved, den stod placerad nere vid danslogen. Där grillades det för högtryck, och det doftade så gott över hela området. Vi serverade korv och skrädmjölsvåfflor ute i vagnslidret i Pålsbyboden, och naturligtvis motti och fläsk inne i Askersbygården. I lanthandeln fanns läsk, glass och godis, samt fin hemslöjd. På logen serverades kaffe med bröd. Carl-Martin och Ewa från Sunne Rock 'n' Roll Club fanns också där. Göran Jonasson sålde CD-skivor.

Det pågick tävlingar under dagen, såsom femkamp för moppe med olika svårighetsgrader, och tipspromenader för vuxna och barn. Stort tack till alla företag i Sunne som skänkte fina priser som delades ut till alla vinnande fordon i olika klasser, och vinnarna på tipspromenaden. Alla deltagande fordon fick ett diplom som Therese hade fixat som minne från dagen. Fordonen var uppdelade i olika klasser, såsom finaste traktor, lastbil, mc/moped, bil, samt publikens val. Publikens favorit blev en Volvo PV 444, årsmodell 1947, ägare Lars-Åke Larsson, Lysvik. ⁂

FINASTE FORDONEN

Traktor
1. Pär Kareliusson nr 12
2. Bengt Falkensjö nr 9
3. Yngve Nilsson nr 18

MC/Moped
1. Anders Olsson nr 54
2. Peter Westlund nr 35
3. Jonas Bergström nr 21

Lastbil
1. Jonas Bergström

Personbil
1. Donald Kringlund nr 63
2. Johan Olsson nr 46

Publikens val
Lars-Åke Larssons
Volvo PV 444 (PHX 345)

Moped femkamp
1. Pär Sundeskog
2. Anders Engström
3. Lars-Erik Svensson
4. Ola Karlsson

Tipspromenad vuxna
1. Morgan Larsson
2. Maria Ahlqvist
3. Dan Karlsson
4. Ola Karlsson

Tipspromenad barn
1. Julle Mauritzson
2. Robin Karlsson
3. Isa Bergström

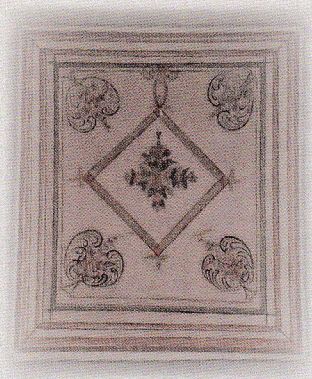

Väggmålningar,
solsken och rullgardiner

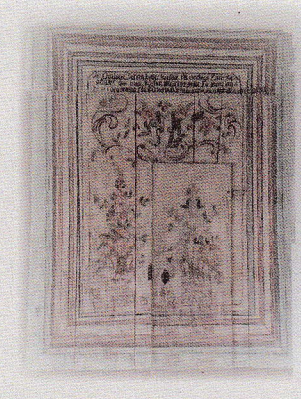

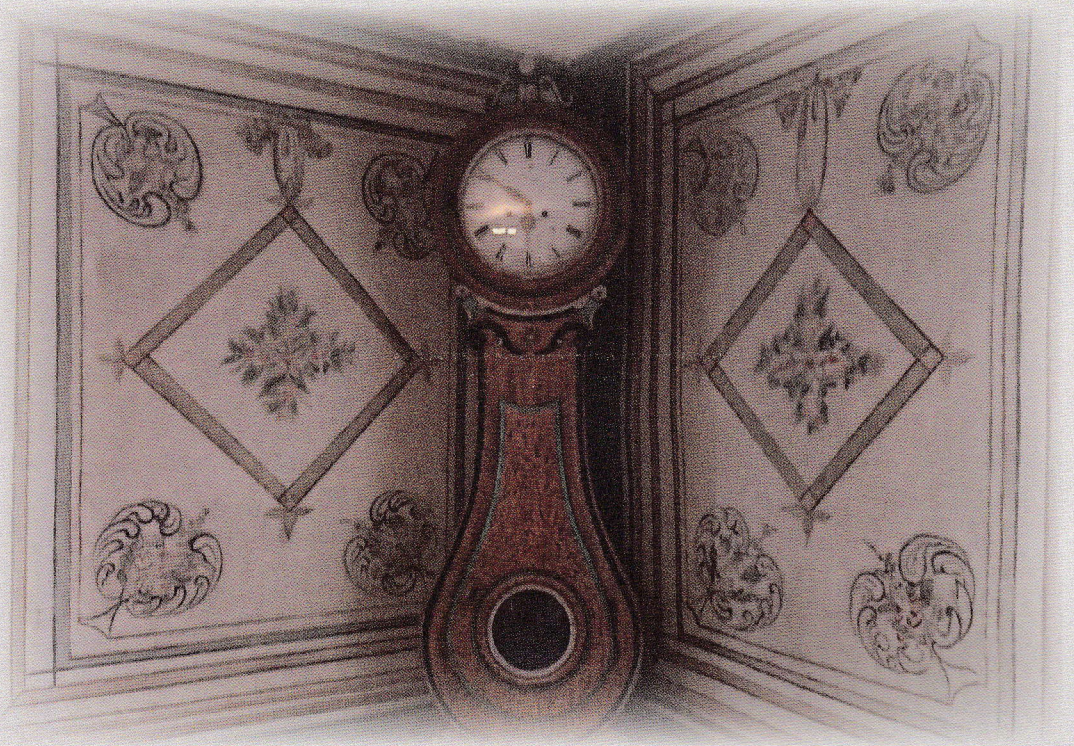

DE FANTASTISKA dekorationsmålade tapeterna i Askersbygårdens östra rum samt möblerna där tar stor skada av det starka solljuset. De bleks och blir förstörda. Solljuset är mycket starkt under vår- och sommarhalvåret. Därför finns det rullgardiner att dra ned för fönstren.

Väggmålningarna målades år 1817 i Askersby. Det är inte dokumenterat av vem, men man tror att det är Anders Dahlström, som var verksam i Sunne med omnejd och har dekorerat i flera större hus vid den tiden.

Det påkostade rummet var något mycket fint som inte många hade råd med. Rummet kallades grannstöga, och stod mörk och sval. Där eldades och öppnades upp vid kalas och sammankomster.

Vi ska därför vara mycket glada och stolta att vi har dessa unika och ovanliga tapeter i Sunne hembygdsförening. Det finns inte många kvar.

Så därför, dra alltid ned rullgardinerna när ni lämnar lokalen!

Lena Eriksson

Finnfallet

Ur *Fryksdalens Sparbanks Jubileumsbok 1856–2006*

Av Kjell Carlsson, Sven Ceder och Lars Wennberg. Foto: Kjell Carlsson.

1960-TALETS början väcktes tankarna på att anlägga en slalombacke i Sunne. Idén kom ursprungligen från en Sunneyngling vid namn Roland Einarsson. Tillsammans med läraren Sixten Bengtsson började han leta efter lämpliga markområden för utförsåkning. Efter att ha studerat en mängd olika platser bestämde man sig slutligen för ett område i Hånsjö, sydväst om sjön Rottnen, Finnfallet. Backens lutning och orientering i nordost gjorde den lämplig för utförsåkning. Dessutom fanns i den övre terrängen möjligheter att anlägga spår för längdskidåkning.

Arbetet fortsatte med diskussioner med de olika markägarna i området. När markfrågan var löst, presenterades projektet för Sunne kommuns fritidsnämnd som ställde sig positiv.

Interimstyrelse

Efter kommunens positiva inställning tillsattes en interimstyrelse bestående av Karl Andersson, Sixten Bengtsson, Börje Börjars, Roland Einarsson, Martin Håkansson, Yngve Jönsson och Sven Ritzén. AB Finnfallets Sportanläggning bildades.

I början av år 1964 påbörjades arbetet med att ta fram offerter för skidlift, markarbeten m.m. Nästa steg var att avverka skog, utföra erforderliga markarbeten, dra fram elström, bygga toppstuga osv. Skidliften, som skulle vara klar i december 1964, blev en månad försenad. Men snötillgången var riklig och i januari 1965 genomfördes en distriktstävling i storslalom, dock utan tillgång till lift. De tävlande fick i stället trampa sig upp till startplatsen. Den första tiden, innan pistmaskin hade införskaffats, skedde prepareringen genom att åkare och funktionärer själva med sina skidor fick packa ihop snön till åkbart underlag.

Invigning

I februari 1965 ägde invigningen rum. De närmaste åren därefter tillkom en stuga vid parkeringen, en pistmaskin införskaffades och ljus installerades i backen. Åren 1968/69 byggdes ytterligare en liftanläggning. Åren 1965–1970 var det gott om natursnö och anläggningen fungerade bra med många besökare från hela Värmland samt även från andra delar av Sverige. Därefter kom en period med ganska snöfattiga vintrar. Åren 1971–1976 tärde hårt på ekonomin. ❋

Olle Gustavsson till minne

Av Ulla Nilsson och Kerstin Meric

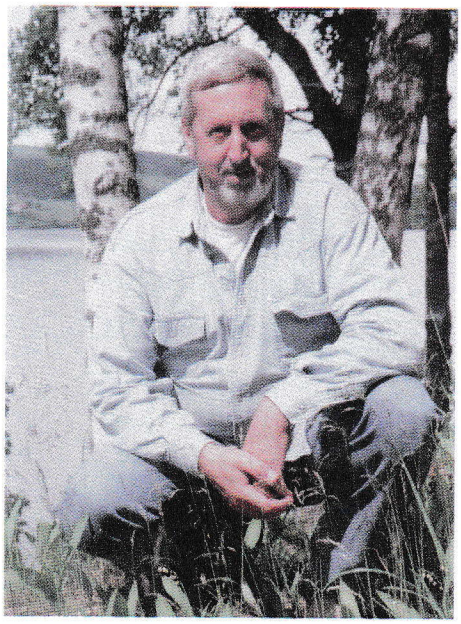

Olles berättelse om sin barndom

Jag lär visst ha varit en originell person redan som liten parvel, enligt vad som berättats. Snäll men aldrig tyst när jag borde varit det. Jag var visst ett bekymmer på de många julkalasen som förekom då. Vid ett sådant tillfälle lär ha funnits något som inte tilltalade mig i smaken. Det lär visst ha varit sötost, och det kommenterade jag högt och ljudligt:

– Ujamäjen mamma, detta går jag till hönsa mä!

En av de vackraste barndomsminnena var en söndagsskolfest i Tomthults missionshus vid jul. Plötsligt släcktes belysningen, bara de två stora julgranarna lyste på var sin sida om estraden. Så öppnades dubbeldörrarna söderut och in kom en levande getabock, iförd sele och med en liten bjällra runt halsen. Bocken drog en kälke som var belamrad med paket till barnen. Självaste tomtefar var körkarl!

Uppväxten i Råbäcken nära farfars tegelbruk och såg, inspirerade till att bygga vattenhjul i älven. Han och några kamrater fick en tom kabeltrumma. Sedan fick de en hjulaxel av en snäll granne som hade en smedja. Sedan skulle det hela krönas med en slipsten. De glömde dock att sätta på en vattenskärmare på vattenhjulet, så den snälla grannen som inspekterade igångsättningen av det hela, blev rejält duschad när han stod där och beskådade. Ändå nöjd sa han:

– Detta har ne gjort bra pôjker å ne har tänkt på a ha vatten på slipsten å, precis sôm dä ska va.

Nu var det för sent att få dit avskärmare, så aktiviteten vid vattenhjulet blev mycket stillsam framöver.

Olle gick tidigt med bössan i skogen. Som liten såg jag ibland de små skotten sitta i något träd med sina röda borst vid mormors och morfars hem. Men på senare år var det mest skogsupplevelsen som hägrade. Han berättade hur han tog bössan över axeln och begav sig ut i skogen. Där fick han se en ståtlig råbock som stod helt stilla och såg på honom. Olle tänkte att – Varför ska jag skjuta dig? Nej, han lät bössan vara och bara njöt av den fina naturupplevelsen. Det blev aldrig någon mer jakt för Olle, han var en sann djurvän. Han talade ofta om hur han fått det i arv efter sin mor, Anna Ve Broa. Och jag kan bara bekräfta. Min adopterade gatuhund från Rumänien, som är så skeptisk mot män, men när Olle gick och vilade i sängen kom alltid Shany och lade sig bredvid honom och sedan snarkade de gott båda två.

Musikern

In i det sista skojade Olle och höll humöret uppe. På gruppboendet Hagen brukade han underhålla såväl personal som patienter med sina historier.

Musikintresset väcktes tidigt och ett stort intryck gjorde Lapp-Lisa, Anna-Lisa Öst, när hon den 16 mars 1942 sjöng och spelade på ett åttakantigt dragspel i Tomthults missionshus. Ett sådant dragspel ville Olle ha. Men det blev åtminstone ett munspel. Det blev Olle så bra på att han spelade munspel till en del låtar i orkestrar han var med i. Annars var det bas som var Olles främsta instrument. Först kontrabas och sedan elbas.

Under 1970 och -80-talen var Olle medlem i den populära orkestern *Nils-Erlands med Caroline* som spelade mogendans i Värmland, Dalarna, Västmanland, Dalsland och Norge. Medlemmarna den sista tiden var Pär Rinnsbo, dragspel och altsax, Eskil Albinsson, altsax, tenorsax, fiol, gitarr, Gottfrid Johnsson, gitarr, barytonsax, dragspel, Christer Röstell, trummor, sång, Caroline Nilsson, sång, gitarr, Olle Gustavsson, kapellmästare, bas, munspel.

Andra orkestrar som Olle varit medlem i är *Fryksdalingarna, Tre Generationer* och *Birgit och Gubbarna*. Mellan åren 1999 och 2009 var han verksam i *Sångarbröderna*.

Hembygdsforskaren

Olle var en hängiven hembygds- och släktforskare och forskat på byarna öster om Sunne. Han har lett studiecirklar och gett ut tre böcker: *Löfstaholms bruk*, 1991, *Torp och sätrar öster om Björken*, 1996 och *Hedåsen i Sunne socken förr och nu*, 1999. Sedan 1980-talet har han tillhört Sunne hembygdsförening och under mer än tio år var han dess sekreterare. Han började tidigt att ägna sig åt museet på Tingsgården och fick sin inskolning av museets intendent Birger Nilsson. Med sin sagorika berättartalang har han förgyllt mången tillställning och guidning på hembygdsgården. I mer än 20 år har han suttit i redaktionen för *Sunne-Bygda* och bidragit med många artiklar under åren.

I Östanbjörke bygdegårdsförening var Olle medlem och sekreterare sedan starten och har under åren utfört mycket arbete.

Sunne Lions Clubs kulturpris har han tilldelats två gånger för sin hembygdsforskning och 2011 erhöll han Sveriges hembygdsförbunds förtjänsttecken, hedersnål med lagerkrans.

Mycket uppskattade var kyrkogårdsvandringarna på Sunne kyrkogård som Olle och f.d. kyrkogårdschefen Arne Persson hade varje sommar under många år, där de berättade om många intressanta livsöden. Särskilt uppskattad var Olles berättelse om "Mor i Backen".

Under många år var han även med i Sunne Kyrkas bärarlag och har burit vid 180 begravningar, som noterats i Olles välskrivna dagböcker.

Tack Olle för de ljusa minnen och dina historier, dina berättelser du lämnat till oss!

UR OLLES FOTOALBUM

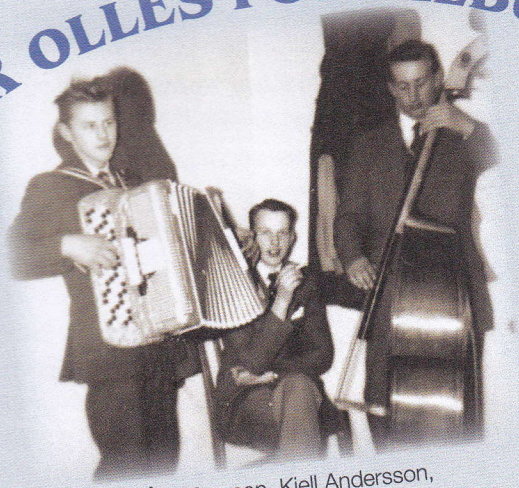

Sven-Åke Persson, Kjell Andersson, Olle Gustavsson 1956.

Nisse Karlsson, Kjell Andersson, Olle Gustavsson, Börje Larsson 1957.

Folkets Hus i Sunne 1958. Här ackompanjerar vi sångaren Nils Öberg.

Granhyddan i Bäckalund 1958. Nisse Karlsson, dragspel, Olle Gustavsson, bas, Stig Nilsson, trummor, Karl-Erik Andersson, gitarr.

Nils Erlands med Caroline, mogendansgänget från Sunne. Bakre raden: Crister Röstell, trummor och sång. Per Rinnsbo, eldragspel och altsax. Gottfrid Jonsson, gitarr, dragspel och barytonsax. Främre raden: Olle Gustavsson, kapellmästare och elbas. Caroline Nilsson, sång, gitarr. Eskil Albinsson, altsax, tenorsax, fiol och gitarr. Foto Ateljé Ingemar Erixon, Munkfors.

Gruppen Tre Generationer.

Birgit och Gubbarna.

Dikter från Stöpafors av Fröding och Pepa

Av Kjell Göthe

Stöpafors herrgård har en spännande historia, som jag berättat om bland annat i boken *Stöpafors herrgård – i verkligheten och i sagans värld*. Herrgården betydde också mycket för Selma Lagerlöf när hon skrev *Gösta Berlings saga*, där hon kallade den för Lötafors.

FRAMFÖR DEN ÖPPNA Myhrmanska spisen i Stöpafors herrgård en trappa upp tog Selma till sig mycket av det grundmaterial hon använde i sin egen fantastiska saga. Hit kom hon redan som ung i sällskap med sin far, löjtnant Erik Gustaf Lagerlöf och sin mor Louise Lagerlöf, född Wallroth. Eftersom hon var halt lekte hon inte tillsammans med de andra barnen efter middagen, utan smög sig istället in och satte sig ned längst bak i rummet hos de vuxna som fick kaffe och avec. Nu sög hon åt sig av det senaste skvallret på bygden och av alla historier som berättades från gångna tider. I den sprakande brasans sken kom dessa sagor än mer till sin rätt.

NÄR HON SENARE blev mogen författarinna återanvände hon mycket av detta, blandade det med andra sägner, men lät också sin egen fantasi flöda vidare. Förutom i *Gösta Berlings saga* har hon också använt materialet i flera andra böcker.

DET ÄR INTE bara Selma Lagerlöf som skrivit om Stöpafors, det har även Gustaf Fröding gjort, som var där på besök ett antal gånger. I diktsamlingen *Efterskörd* publicerade han *På Stöpafors*, där Stall-Olle som var kusk figurerar i huvudrollen. Stall-Olles hustru led av en sjukdom, som gjorde att hon av och till kände svår ångest och därför ropade på honom titt som tätt. Det mäktiga ekot på stallbacken gjorde att hennes rop genljöd över nejden, något som går igen i dikten.

Här några versrader ur Frödings *På Stöpafors*:

Går du i skogen vid gryningstid,
njutande svalka och morgonfrid,
lyssnar på suset i gran och tall
fåglarnas kvitter och forsens fall,
störes plötsligt din harmoni
grymt av skärande klagoskri:
"Stall-Olle, Stall-Olle!"

Ögat tyngs av behaglig blund
efter en mättande middagsstund.
Lugn, du slumrar i en berså,
drömmar komma och drömmar gå,
lycklig du är från sorgen fri.
Då far du upp i klagoskri:
"Stall-Olle, Stall-Olle!"

Stolt och svärmisk och översäll
går du i parken en månskenskväll,
flickan stöder sig på din arm
skön och älskvärd och hjärtevarm,
då just mitt i ert svärmeri
ljuda de skärande klagoskri:
"Stall-Olle, Stall-Olle!"

"Vad betyda de hemska ljud?
Är det rop från bedragen brud,
irrande omkring i skogens famn,
ropande trolöse älskarns namn?"
Så med bävan fråga vi.
Svaret blev endast det hemska skri:
"Stall-Olle, Stall-Olle!"

Pepa, brukspatron och skald på Stöpa

Karl Gustaf Pettersson var brukspatronen på Stöpafors, som blev skald under signaturen Pepa. Han var ungdomsvän med Gustaf Fröding och skaldade om Stöpafors, den värmländska naturen, om original i bygden, det senare med värme och han gav ut diktsamlingen *Virrvarr*. Gustaf Pettersson var född och uppväxt på Stöpafors och stod som ägare till herrgården under en period av sex år. När han sedan gav sig av därifrån hade han uppenbarligen svårt att slå sig till ro någon annanstans och kom att flytta runt många gånger och arbeta med olika uppgifter.

EN LÅDA SOM innehöll *Virrvarr* hittades på vinden i ett hus i Sunne, där han troligen bodde de sista åren i sitt liv. Det skall också sägas att Pepas mamma var Emma Christina Alstermark, som tillhörde en välkänd värmländsk prästsläkt med mycket kultur i blodet, särskilt vad gäller skrivkonsten.

Några verser ur Pepas dikt *Fryksdalen en midsommarfärd*

Vill du se ett land, där sommarkvällen
ter sig uti sydländsk prakt,
vill du se en bygd där i bland fjällen
fridsamhet sin grundval lagt,
där förnöjsamhet till hjärtat talar?
O – så ila då till Frykens dalar.

Vill du se ett folk av goda seder –
sök dig då till Trätäljas land.
Främst dock gästfrihetens dygd dem leder,
som bebygga Frykens strand...

Nu till avfärd – Morgonfriska tåga
vi åstad från Kils hotell
ned till Fryksta där vi livligt fråga
efter ångaren Fryxell.
Se beundrande hur vågor löga
stränderna, som kransa Värmlands öga.

Frej Alsterlind har berömt dikten

Det är en betagande högsommarstämning som dikten ger, recenserade han. Tilläggas kan att Pepa i förordet till *Virrvarr* nämner att dikterna genomgåtts och rättats av hans ungdomsvän Gustaf Fröding. Vänskapen dem emellan ger återklang i några andra dikter. På Frödings 50-årsdag 1910 påminner Pepa honom om gemensamma minnen:

Nog minns du när vi sturade
på Magneskog ibland,
när flickorna oss lurade
att smeka liten hand.

▶

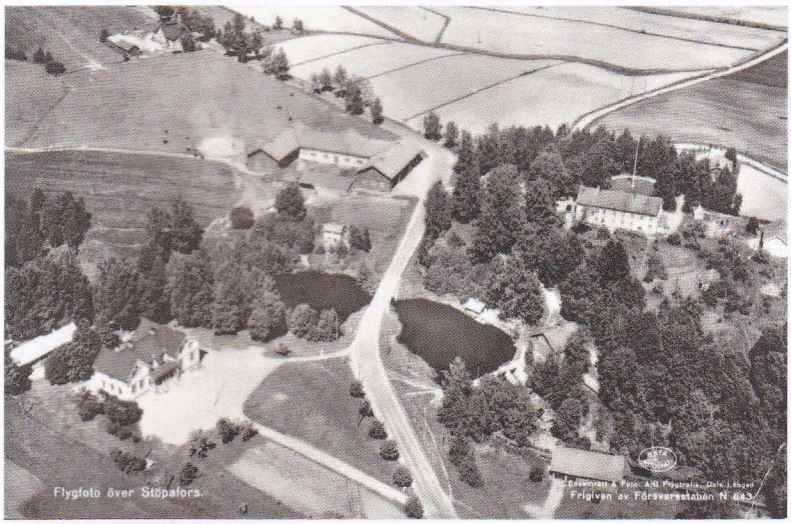

STÖPAFORS.

Mig grep en längtan hit till dessa dalar,
där all min levnads bästa minnen gro,
till barndomshemmets fridfullt ljusa salar
där ärorika fäders andar bo.
Det är väl ej en dröm,en flyktig hägring,
att så jag återser i nyfödd fägring
Dig gamla,kära,kära Stöpafors.

Det gick en blodvåg,mäktig till mitt hjärta,
där tillfredsställelse och fröjd den spred
och jagade på flykt den dolda smärta
varav mitt orosfyllda sinne led,
då jag förstod att vandalismens mara
ej mera skall allsmäktigt väsen vara,
som skövla får det stolta Stöpafors.

Så blev det mig förunnat sent omsider,
att se Dig återfå Din forna glans
från längesen försvunna lyckotider
en solros i en yppig blomsterkrans!
Min tankes trolska stamort uti Norden,
en oförgätlig plats på denna jorden,
är Du,min vackra sagas Stöpafors.

Pepa.

Några anställda tar en välbehövlig paus i gröngräset utanför herrgården. Med sig har de en vevgrammofon för att lyssna till musik från stenkakor. Trea från vänster är trotjänaren under många år, Blenda Ohlsson, en stark profil som skötte om det mesta, bestämt, lojalt och med kärlek.

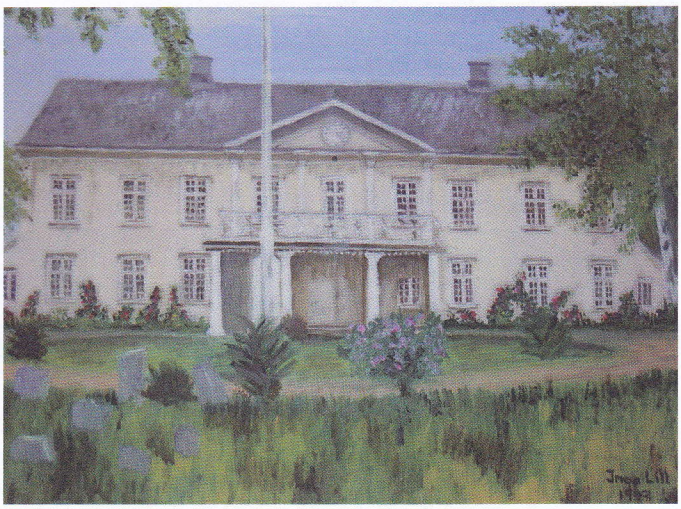

Stöpafors herrgård som jag minns den från min barndom, omgiven av en lummig park. Oljemålning av min moster Inga-Lill Lundh.

Stöpafors herrgård vintertid, hästar och slädar står framkörda.

Ett år senare skrev Pepa en hyllningsdikt, som han läste vid Gustaf Fröding bår:

Skald! Sov under kullen
uti stilla ro,
där i vigda mullen
retts ditt sista bo.

Fotnot:
År 1878 blev Gustaf Pettersson "Pepa" ägare till Stöpafors, som han köpte av sin far. Han ägde egendomen till den 12 januari 1884, samma år som järnbruksrörelsen lades ned.

Fryksdalsleden

Bland pilgrimer och Svennis

Text och foto Kjell Göthe

I Sunne har kommunen satsat på aktivt semesterfirande i spannet mellan kultur och vandring i forntida bygd. Gräsmark bjuder på ett stort område med vandringsleder, som vi tidigare berättat om. Den här gången tar vi med er på vandring utmed nya Fryksdalsleden.

Vi hade trevligt och lärde oss mycket under vandringen. Om var och en bidrar med sina specifika kunskaper i olika ämnen ger det oss ett mervärde, sade vandringsledaren Berit Folkesson.

ARBETET med att förverkliga idén har skett i en arbetsgrupp som bestått av deltagare från kyrkan, kommuner och hembygdsföreningar i Kil, Sunne, Lysvik och Torsby. Som alltid hänger det på att det finns eldsjälar som aldrig ger upp! När väl projektet finns på plats, ja då blir det i bästa fall, som i det här exemplet, en framgång. Statistiken visar att vandringen är uppskattad och jag vet hur skönt det är för själen och kroppen för jag har gått en delsträcka från Askerudsberget/Sunne till Uddeberg/Ivarsbjörke på cirka en mil tillsammans med några vandrare.

VI HADE trevligt och lärde oss mycket. Vandringsledare var Berit Folkesson och Kerstin Meric, deltagare Jane Andersson, Lena och Lennart Hallberg, Lillemor Jansson Arnfeldt, Lena Larsson och Tore Pettersson samt Jörgen Eriksson. Berit Folkesson inledde med att säga att om var och en bidrar med sina kunskaper i olika ämnen under vandringen så ger det ett mervärde som vi alla får nytta av. Det är sant, tänk på det!

BERIT FOLKESSON är samordnare för Fryksdalsleden och en långsiktig dröm för henne och övriga aktörer är att den skall bli så populär att den blir ett uppskattat turiststråk med möjlighet till övernattning och att det finns matserveringar utefter leden.

Forn-, handels- och pilgrimsled

Utmed Fryksdalsleden finns det lämningar som visar att människor bott på olika platser här redan för 10 000 år sedan och att den var en forn-, handels- och pilgrimsled. Här har pågått samfärdsel i årtusenden, så byggdes kontakter mellan människor och det ledde i sin tur till ömsesidig utveckling i bygderna. När kristendomen kom till Fryksdalen på 1100-talet började också pilgrimsvandringar och de pågick fram till reformationen. Vandringarna gick norrut till Trondheim och söderut till Skövde, Skara eller Vadstena. När man gjorde en pilgrimsvandring bröt man upp från vardagslivet med alla dess krav, som redan då kunde leda till stress, för att lära känna sig själv. Det är något som vi nutidsmänniskor sannerligen också så väl behöver!

I FRYKSDALEN är förekomsten av bronsåldersrösen placerade på den östra sidan av Fryken särskilt talrika, cirka 200 stycken. De ligger monumentalt placerade på berg och andra höjder med vid utsikt. Rösena är välbyggda och kan innehålla kallmurningar och kistor av sten. I samband med utgrävningar har man också hittat personliga föremål, som de döda fått med sig i graven. En grav ger också genom sitt läge, innehåll och konstruktion information om dåtidens förhållanden och dess människor. I Torsby

finns det två rösen som ligger på västra sidan om Fryken.

DU FÅR många tankar när du vandrar bland tusenåriga gravar i form av stenrösen eller rester från gamla torp på berget – hur kunde de överleva där? Vi såg platsen för fattigstugan som låg alldeles ensam i bergsområdet. För dem som bodde där var livet förstås extra hårt, men det var ändå hedervärt att befolkningen i övrigt så gott det nu gick försökte ta hand om sina gamla och fattiga, tänker jag.

UNDER VÅR kvällsvandring passerade vi också Björkefors herrgård, en gång i Sintrams ägo i dikten. Här fanns ett järnbruk som på så många andra ställen i Fryksdalen, troligen var det ett av de tidigaste från slutet av 1600-talet. Och vem anade vi bakom ratten på den bil som just skulle köra in på gårdsplanen om inte fotbollstränaren, legenden Svennis själv. ✻

Fryksdalsledens sträckning

Kil/Apertin – Hagudden
Hagudden – Östra Ämtervik
Östra Ämtervik – Sunne
Sunne – Ivarsbjörke
Ivarsbjörke – Lysvik
Lysvik – Bada
Bada – Torsby
Läs mer på www.fryksdalsleden.se

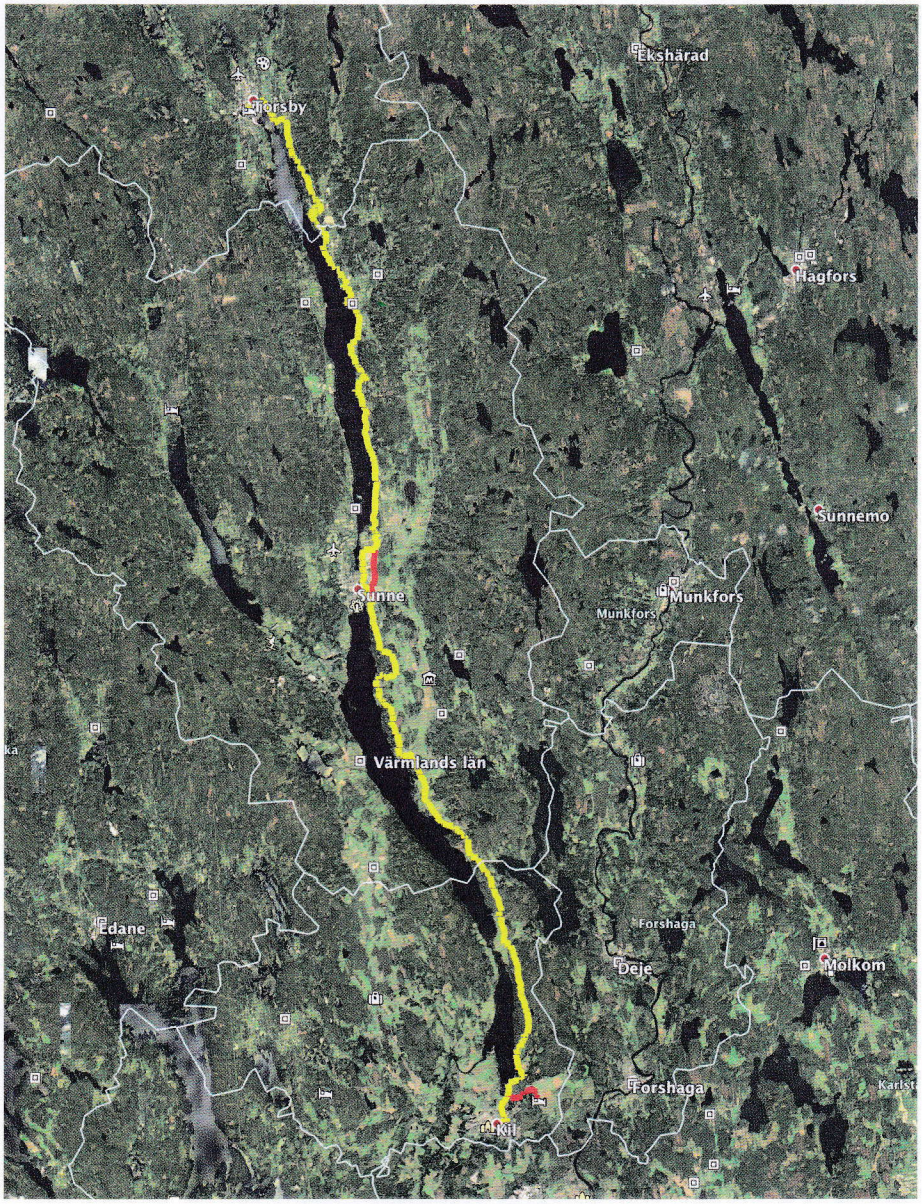

Kartan visar Fryksdalsledens sträckning från Kil/Apertin till Torsby.

Kerstin Meric läser om gravrösen på Askerudsberget.

Sentida vandrare står klara inför avmarschen. Fr.v. Kerstin Meric, Lennart Hallberg, Jörgen Eriksson, Jane Andersson, Tore Pettersson, Lena Larsson, Lena Hallberg och Berit Folkesson.

Strandvägspromenad

Av Ulf Dahlberg

HÄR TAR JAG UPP de mer eller mindre okända och bortglömda rörelser som tidigare fanns i detta industriområde som nu blivit Sunnes guldkust. Visserligen hade några av verksamheterna vid Verkstadsgatan sin adress till Strandvägen, men jag utesluter dessa. Jag går helt på nuvarande adresser, även om varken Strandvägen eller Verkstadsgatan fanns när de första rörelserna startades. *AB Sunne Mekaniska Verkstad* lämnar jag åt sidan, även om det närmar sig halvseklet sedan de flyttade. Likaså *Bergqvist Gummiverkstad*, den flyttade ju alldeles nyss från Strandvägen.

DÄREMOT KOMMER JAG att nämna *Nils Larssons Åkeri*, David Svedlunds eventuella verkstad, *Bäckströms Skrotmagasin*, *AB Sunne Gjuteri & Mekaniska Verkstad*, *C. H. Norbäcks Hyrstallar*, *Hemans Pinnfabrik*, *Gylners Garage och Gummiverkstad* samt *Björks Lingonrenseri*. Däremot kommer det inte att bli något hårresande att läsa, det är alldeles för nytt att ta med här. Trots detta kommer det att bli blodigt ändå, med tanke på *Joh. Westerberg & Co Slakteri- & Korvfabrik*. Utgångspunkten blir torget och sedan söderut, därmed börjar jag med *Nils Larssons Åkeri* på Fairhill nr 1, Strandvägen 2.

DET FINNS NÅGRA beröringspunkter mellan detta och Strandhem nr 2 på torget. Första är att båda tomterna köptes samtidigt 1906, fast av olika personer. Andra är att när konditoriet var i gång i Strandhem nr 2 så fanns bageriet här.

ANNARS VAR DET Nils Larsson från Gårdsjö som byggde och drev åkeri fram till sin död 1934. Huset byggdes 1906/1907, rättare sagt ett hus, om det var nuvarande eller vilket i ordningen, det ger jag mig inte in på att reda ut. Det finns vissa egendomligheter angående byggår som måste redas ut. Såpass kan sägas att byggnation förekom här i juni 1906 som var avslutad i oktober 1907. Totala antalet rum var då elva stycken, eller lika många som på Gästis.

FÖRUTOM ÅKERIET HAR det även varit kafé här. Kaféinnehavare Emma Karolina Magnusson flyttade till Sunne i november 1919, hyrde in sig och hade servering fram till januari 1920 då både hon och kaféet flyttade. Kan påpekas att hon blev inskriven som inflyttad i november 1919, men kan ha flyttat hit tidigare.

I AUGUSTI 1922 annonserade entreprenör G. Ek att han åtog sig alla slags arbeten inom VA-ledningar och installationer. Tills vidare var adressen åkare Larssons hus. Rörläggaremontör Gustav Adolf Andersson Ek flyttade officiellt till Sunne i oktober 1922 och flyttade från Sunne i april 1926. Vatten-Eken annonserade i juli 1924 igen och bodde fortfarande kvar i åkare Larssons hus.

DETTA ÄR EXEMPEL på att kyrkböckerna är bra när det gäller att få reda på när någon är född, varifrån de kommer, vart de flyttar och när de dör.

EFTER NILS LARSSONS död sålde änkan fastigheten 1943 till David Svedlund som 1945 lämnade in en bygglovsansökan. Svedlund ville bygga om uthuset för att kunna använda det som verkstadslokal för bilgummiringar. Nämnden avslog ansökan eftersom det låg för nära boningshuset.

ÅR 1946 VILLE han ändra om magasinet, ta upp två portar för att kunna använda det som servicestation och sätta upp eternit invändigt. Ansökan var inte undertecknad så tydligen togs den aldrig upp till diskussion i byggnadsnämnden.

HÄR BLIR DET ett litet steg bakåt i tiden. År 1936 övertog Ester Svedlund Hanssons Konditori i Strandhem nr 2. Hon var ju gift med David Svedlund och bageriet bör därmed flyttats över hit efter 1943 och funnits till senast 1968 då Svedlunds Konditori övergick till att ta bröd från Torsby.

Närmast ligger järnvägsstationen och vid östra kanten

EFTER DAVID SVEDLUNDS tid har det enbart varit privatbostad. Därmed dags att gå en liten bit till fram till slangtornet och spruthuset (Sunnes första brandstation), men det ska inte pratas slang här. Den tanken är skrotad, i stället blir det om skrot.

KAN NÄMNAS ATT vägen som går snett över torget är den gamla sträckningen. Sven Bäckström började troligtvis sin bana som skrothandlare efter att ha flyttat in till municipalsamhället 1913 och avslutade den 1919 vid sin död. Hans skrotmagasin fanns nära slangtornet.

HÄRNÄST BLIR DET ett längre stopp vid *AB Sunne Gjuteri & Mekaniska Verkstads* tomt eftersom det varit skiftande, nu okända, rörelser där. Något bör väl nämnas om *AB Sunne Gjuteri & Mekaniska Verkstad* eftersom den är starten av den verksamhet som slutar med *AB*

av Stortorget ligger Sunnes första brandstation och Strandvägen.

EWE-Maskiner. Det rör sig om en över 70-årig verksamhet på tre platser och flera nybyggen efter bränder.

VERKSTADEN STARTADES 1900 och drevs till 1913 då lokalen brann ned. I samband därmed trädde bolaget i likvidation. År 1916 startades en ny mekanisk verkstad som byggde nytt åt sig på Verkstadsgatan. Johan Östlund i Bävik köpte tomtplatsen med lokal i befintligt skick. Tydligen använde han smedjan. År 1917 ville Sven Bäckström sätta upp ett tillfälligt skjul här för skrot och lump.

ÅR 1920 INKOM till byggnadsnämnden en inlaga från Johan Östlund som påtalade att han hade tänkt fortsätta med verkstadsrörelse, men det föll på stadsplanebestämmelserna.

ÅR 1922 ANSÖKTE Carl Norbäck om att få uppföra ett kombinerat stall och garagebyggnad. Därmed är tiden inne för *C. H. Norbäcks Hyrstall*. Det blev tydligen inte så långvarigt, hösten 1924 fanns *J. Hemans svarvfabrik* i Norbäcks byggnader. Svarvfabriken kallades också *Hemans Pinnfabrik*. Den fanns fortfarande 1926 eftersom köpingfullmäktige beslutade att köpa spån därifrån.

KAN VARA LÄMPLIGT återigen påtala att detta handlar om nästintill okända och bortglömda rörelser, mycket har tagit flera år att få fram efter att bara sett verksamheten omnämnd i förbigående. *C. H. Norbäcks Hyrstall* och *Hemans Pinnfabrik* är två bra exempel på just detta. Det finns inte något utförligt att berätta om dem, varken när de startade eller upphörde. Hilding Gylner köpte verkstadstomten 1934. Därmed bör det vara dags för *Gylners Garage och Gummiverkstad*. Begreppet garage är lite oklart, på vissa ställen betyder det bilverkstad. Troligtvis var det vad som menades eftersom det även var kombinerat med gummiverkstad.

ÅR 1954 KÖPTE Erik Björk och Einar Johansson fastigheten (visserligen är det två tomter, men för enkelhetens skull räknar jag dem som en). Erik Björk började som bärgrossist 1924 eller 1926 och sålde även smågrisar. Han slog sig ihop med Hilding Gylner. Från 1939 finns en annons från bärfirman *Aktiebolaget H. Gylner*. Efter Björks död fortsatte Einar Johansson med bärfirman in på 1970-talet, även om verksamhet har fortgått här, fast av annat slag. *Bergqvist Gummiverkstad* startades här 1971 av Henry Bergqvist. Firman finns fortfarande, men lokalerna blev för trånga så man byggde nya på Industrigatan.

Åkare Nils Larssons hus vid Kotorget. Nils Larsson var född i Gårdsjö. Huset är byggt 1908. Erik Almgren (Gunnar Almgrens far) hade skrädderi på andra våning på 1915.

Sedan länge nedrivet uthus vid Nils Larssons åkeri vid Kotorget.

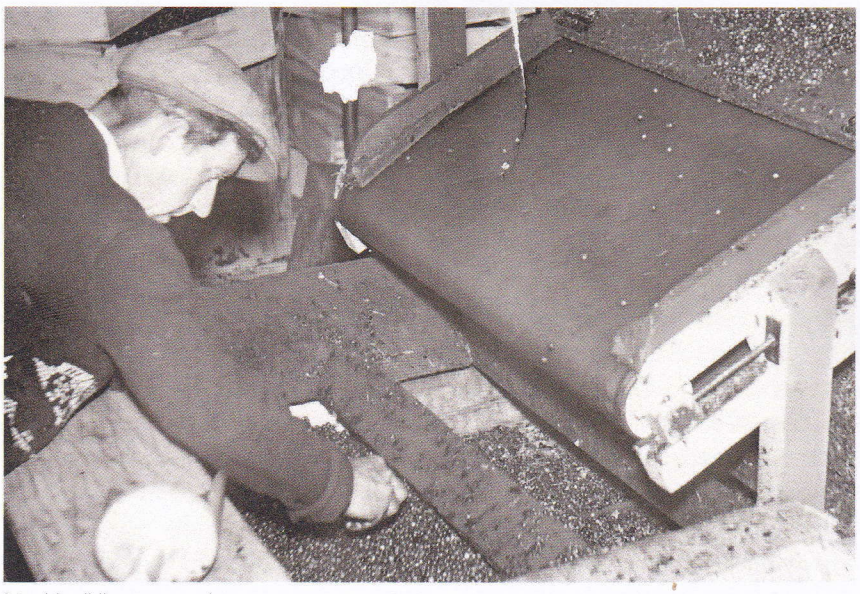

Maskinell lingonrensning.

DET ÄR DAGS att avsluta i andra änden av Strandvägen, men det är bäst att varna känsliga, det kan bli blodigt allvar. *Joh. Westerberg & Co Slakteri- & Korvfabrik* får avsluta detta strövtåg i det förgångna och bland det bortglömda. Johan Westerberg var den förste, i nutid, som hade slakteri och i december 1911 var bygget nästan klart, trots att slakteriet inte grundades förrän i juni. Om det kan tyckas lite avsides nu, då var det långt ifrån ära och redlighet med placeringen långt utanför samhället. Anledningen var att bebyggelsen började tränga sig inpå det gamla slakteriet och det blev klagomål på slakterirörelsen. Ständigt samma problem, industriområdena blir kringbyggda och folk blir störda av att ha industri som granne.

EFTER DENNA UTVIKNING är det dags att återgå till den Westerbergska rörelsen, slakteri, charkuteri och korvfabrik här, med affär inne i samhället. År 1920 blev

Bergqvist Gummiverkstad.

det både ägar- och namnbyte. Carl Hultström köpte rörelsen och bytte namnet till *Sunne Slakteri- & Charkuterifabrik*. Affären i centrum ingick också. Hultströms tid blev inte så långvarig, 1921 överlät han allt till Bengt Modig. Vad som hände sedan är lite oklart, men ändå inte. I november 1922 brann Johan Westerbergs f.d. slakteri, bara tegelväggarna blev kvar. Frågan är, vilket slakteri brann ned? Bengt Modig gjorde leveranser från sin fabrik som vanligt i februari 1923. Senare ska enligt uppgift *Esso* haft bilverkstad här vintertid. Nu är det slut på den industriella verksamheten, för tillfället i alla fall. Hur det blir i framtiden är ju som alltid en öppen fråga.

I OCH MED detta är det dags att sätta punkt för denna exkursion i det förgångna, vill bara tillägga att den som har uppgifter och/eller bilder om det här eller annat, kan kontakta mig på: lokalhistoria15@gmail.com ✻

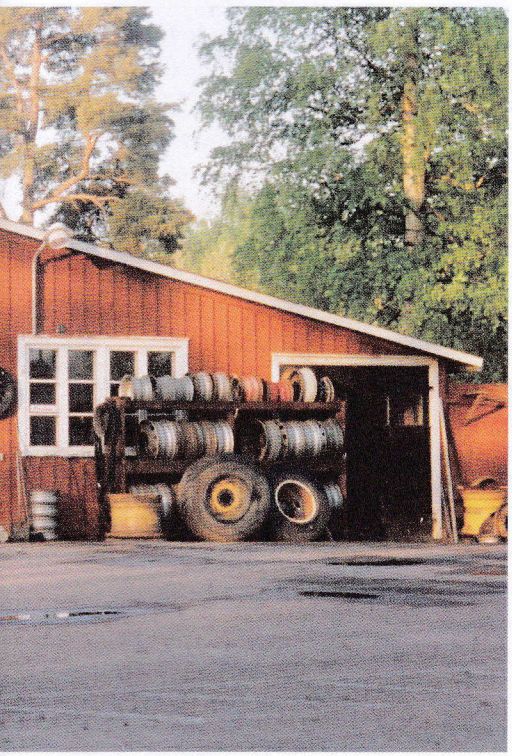

Modernaste maskinell utrustning

och fackkunnig personal

utgör garanti för att Ni blir belåten!

Ni kan därför med största förtroende vända Er till vår gummiverkstad för

HEL- och TOPPREGUMMERING samt VULKNING.

Eliminera olycksriskerna genom att i tid förse bilen med SNÖKEDJOR.

Kom in till oss — vi ombesörja Eder licensansökan och ordna även snabb däckleverans.

A.-B. H. GYLNER

Tel. 618. GUMMIVERKSTADEN, SUNNE. Tel. 618.

SUNNE
CHARKUTERIFABRIK
Bengt Modig.
Telefon 239. Filialen 242.
Prima kött, fläsk och charkuterivaror samt ost och konserver m. m. säljes i parti och minut.
Alla sorters prima, friska slaktdjur samt hudar uppköpas.

E. S. DAHLKVIST
Bleck- och Plåtslageri
SUNNE
(vid torget)
Utför Tak- och Balkongtäckningar. Strykning av plåttak. Beställningar av Takrännor och Stuprör mottagas. Förtenning av kopparkärl med rent engelskt tenn verkställes. För övrigt utföres allt vad till yrket hörer. Allt till billigaste priser.

Vid Sunne hyresstallar
(vid södra ändan av torget) finnes stallplatser att hyra samt Bilgarage för bilar inhyrande för längre och kortare tid.
Billig avgift.
CARL H. NORBÄCK. Tel. 62.

Önskas köpa.

Lingon

köpes som vanligt under säsongen till dagens högsta priser i såväl större som mindre partier, vid alla stationer i Värmland. Ombud i Torsby: Gust. Axelsson.
AKTIEBOLAGET H. GYLLNER.
Tel. 161 och 232, Sunne.

Ring 274
vid behov av Vatten- och Avloppsledningar, Badrumsanläggningar, Klosettanläggningar, Automatiska drickshoar, Pumpar, Hydrophorer, Ång- och Värmeledningar. Reparationer av alla slag.
Billiga priser. Begär kostnadsförslag.
G. EK, SUNNE.
Bostad: Åkare Larsson, Torget.

Joh. Westerberg & C:o, Sunne,

rekommenderar sig i allmänhetens hågkomst *vid juluppköpen ävensom allt framgent.* Fina *julskinkor,* lättsaltade och rökta, alla sorters korv, såsom *wiener-* och *prinskorv, färskt fläsk* och *kött* finnes ständigt på lager samt *färsk sill.*
OBS. Veterinärkontroll. Återförsäljare erhålla *hög* rabatt. Telefon 72.

Drömmen om Kongo

Av Ragnar Johansson

Syskonen Hanna och Teofil Ceder från Angersby i Sunne församling hade en dröm om att få bli missionärer och att åka till Kongo (dåvarande Belgiska Kongo) för att tala livets ord till hedningarna. År 1905 gick deras dröm i uppfyllelse.

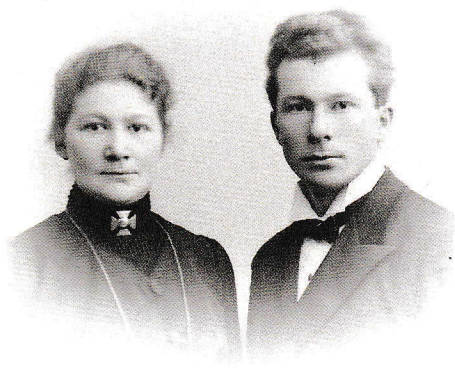

Hanna och Teofil Ceder innan avresan till Belgiska Kongo. Foto: Carl Sandels Stockholm.

DERAS FÖRÄLDRAR Anders Olsson och Anna f. Andersson flyttade från Ransäter till Angersby, Sunne 1871 där de arrenderade en gård. Föräldrarna blev omvända till Gud i början av den stora väckelserörelsen i senare delen av 1800-talet och barnen fick en uppfostran i kristen anda. Hanna f. 1877 och Teofil f. 1879 föddes som fjärde och femte barn i en syskonskara på sex barn. Anders bad till Gud att något av barnen skulle bli hans vittne. Hans önskan gick verkligen i uppfyllelse, men han fick aldrig uppleva detta. Han dog redan den 4 april 1890. Modern, Anna, däremot överlevde alla utom ett av barnen.

ETT ÅR EFTER Anders död, i april 1891, flyttade Anna och barnen till Hasselbol, Alster där en bror till henne bodde. Teofil flyttade senare samma år vidare till en yngre bror till hans mormor. Han blir kvar där i sex år. Teofil skriver i sin biografi 1905: "att under denna tid förlorade jag friden i Gud, men fann den åter den 14 mars 1896, då jag på allvar lämnade mig åt Herren. Så länge jag minns tillbaka har jag tänkt på och talat om, att jag skulle bli predikant. Ehuru tanken på predikokallet aldrig dog under den tid, jag var utan frid vaknade den likväl till nytt liv efter min omvändelse. Då började jag också innerligt längta efter, att få tala livets ord till hedningarna. Men hur skulle jag bli i tillfälle att göra detta? Jag trodde mig äga allt för små förutsättningar för att vinna inträde i och kunna genomgå missionsskolan. Härtill kom att jag ännu enligt stadgarna var för ung att tänka på denna skola."

Till missionsskolan

Teofil flyttade till Sunne och arbetade som snickare vintern 1897–98. I juni 1898 reste han till Drammen i Norge, där han arbetade inom byggnadssnickeri- och timmermansfacken i något över två år. Under vistelsen där deltog han i en liten evangelistkurs, varefter han i sällskap med en annan person reste omkring en månads tid och vittnade om Herren. Under hela tiden hade tanken på missionsfältet stått klar. Nu hade han åldern inne men av förut anförda skäl tänkte han först erbjuda sig som praktisk arbetare för Kongo, ty han kunde ju även då, menade han, "bli till mycken välsignelse för hedningarna".

SEDAN TEOFIL PRATAT med personer, som kände missionsarbetet bättre och inhämtat deras mening, beslutade han sig för att genomgå missionsskolan. Och så i förtröstan på Herren vågade han det djärva steget att år 1900 lämna in sin ansökan och han blev antagen. Under åren 1900–1904 studerade han på Svenska Missionsförbundets missionsskola i Stockolm. Efter utbildningen reste han omkring i Sverige och predikade samtidigt som han samlade in pengar till missionen.

DEN 12 MARS 1905 började Teofil ordna med sin utrustning för resan till Kongo. Han reste till Värmland och kom till Forshaga den 20 mars, där hans mor Anna bodde tillsammans med systern Maria och hennes man. Hans mor kunde på grund av sjukdom och kraftlöshet inte stiga upp när han besökte henne och han trodde att han aldrig mera skulle få se henne i detta livet. Under de dagar han var i Värmland åkte han runt till olika platser och predikade. Han besökte också sin syster Elisabeth i Sunne samt släktingar och vänner. Den 6 april återvände han till Stockholm. Formellt avskildes han till missionär i Uppsala den 9 april 1905. På väg till Kongo gjorde han ett nästan tre månader långt stopp i Paris för språkstudier. Han åkte från Stockholm 13 april 1905. "Om än mödosam, har vistelsen i Paris varit trevlig", skriver han i ett brev.

HANNA FLYTTAR 17 år gammal från Alster till Karlstad 1894, och arbetar som piga. Hon återkommer därifrån 1898 och bosätter sig först hos sin mor i Hasselbol, Alster och senare när modern och hennes syster Maria flyttar till Grava 1899, till sin morbror Olof Andersson på samma ort. Hanna var fast i sin tro hela tiden till skillnad mot Teofil som vacklade i sin tro i ungdomsåren. I november år 1900 reser Hanna till Uppsala. Där arbetar hon som hushållerska på Uppsala Läns Idiotanstalt, i Rickomberga. År 1902 gick hon en sjuksköterskekurs på Akademiska sjukhuset i Uppsala, 1902–1903 Elsa Borgs bibelkvinnokurs, missionsskolan 1903–1904 och läsåret 1904–1905 småskollärarinneseminarium vid Ateneum i Stockholm. Hon avskildes till missionär den 9 juni 1905.

NU VAR DET dags att resa till Kongo. Hanna Ceder och två av hennes missionärskamrater, Elisabeth Dahlqvist och Ida Larsson, reste från Malmö till Antwerpen, Belgien, med tåg den 3 juli 1905. Teofil kom med tåg direkt från Paris till Antwerpen samma dag och dagen efter stod han på järnvägsstationen där och väntade på de andra reskamraterna. Klockan 13 den 6 juli lämnar de Antwerpen med ångaren *Leopoldville*. Resan gick via England, Teneriffa och Sierra Leone. De anlände till Matadi, Kongo, den 28 juli i det land de sett fram emot att få verka i. De klev av båten och fortsatte till missionsstationen i Londe för att vila upp sig efter resan.

Diadia

Hanna och Teofil hade fått sin placering i Diadia. Efter någon dag fortsatte Teofil till Diadia. Hanna fick bli kvar i Londe en tid på grund av att en av missionärerna

där hade blivit sjuk. Den 4 september fick hon lämna Londe för sin färd till Diadia och kom fram den 9 september. Där träffar hon sin bror Teofil som redan varit där en månad. "Jag skall ha mitt hem på Diadia så länge Gud vill", skriver hon.

DEN 17 SEPTEMBER skriver Hanna i sin dagbok. "Denna dag heter Hildegard hela dagen. Bröderna höllo tal för syster Hildegard (Nilsson) vid frukostbordet. I e.m. drucko vi kaffe i mitt rum, likasom vi ha gjort i Teofils en gång. Jag hade litet kaffe och pepparkakor kvar som voro från Forshaga och det smakade mycket gott att äta och dricka därav."

TILL SIN HJÄLP på stationen hade de infödda tjänare. Hanna hade i bland problem med att få dessa att göra som hon ville. "De äro snälla men behöva alltid tillsyn", skriver hon. Hanna skötte det dagliga arbetet på stationen tillsammans med tjänarna men hon var även lärare på den skola de hade på stationen.

TEOFIL FÖRLOVADE SIG den 25 januari 1904 med Alma Johansson, f. 1881 i Grums. Almas mor dog när hon var liten och fadern gifte om sig. Nyårsnatten 1900 lämnade Alma sitt hjärta åt Herren och en tid därefter kände hon sig av honom kallad att verka för honom i Kongo. Hon var då i Stockholm där hon arbetade som sömmerska. Hon gick i missionsskolan 1904–1905 och Ateneum för flickor i Stockholm 1905–1906. Den 25 mars 1906 avskildes hon till missionär i Karlskrona.

HON SKRIVER ATT hon påbörjade resan till Kongo lördagen den 12 maj 1906 från sitt hem i Värmland och att hennes reskamrater Maria Persson och Per Markus påbörjade resan från Stockholm samma dag. De kom till Malmö på kvällen och där var de kvar till måndag morgon när de tog färjan över till Köpenhamn. Från Köpenhamn reste de vidare över Själland till Korsör, Kiel och Hamburg till Antwerpen. Fredagen den 8 juni kom de äntligen fram till slutdestinationen Matadi. Därifrån fortsatte de till Londe missionsstation där de vilade upp sig några dagar innan de fortsatte till sina missionsstationer. Alma började arbeta i Diadia, där Hanna Ceder var stationerad.

DEN 22 SEPTEMBER 1906 skriver Hanna ett brev till sina missionsvänner i Forshaga och berättar att den kalla årstiden lider mot sitt slut. I brevet berättar hon om en auktion som de haft och att Per Markus hade varit på Diadia och att han och Alma låg sjuka i feber samtidigt. I ett brev två dagar senare skriver hon till predikant Forsgren att "Om jag lever och kommer hem, skall jag väl berätta för dig, hur man behandlas i feber. Det är pressande må du tro."

HANNA KOM ALDRIG HEM. I slutet av oktober 1906 blev hon svårt sjuk och dog den 10 november klockan tio minuter i tre på morgonen av hematurisk feber. En sjukdom som gör att urinen färgas mörkt röd och ger feber. Det fanns en medicin som de gav henne mot sjukdomen men den hjälpte inte. Sedan Teofil och hans kamrater på missionsstationen gjort henne i ordning lade de kroppen på verandan och lade sig att sova. När dagen grydde snickrade Teofil och S. A. Flodén ihop en kista av ohyvlade mahognybräder. Kistan klädde de invändigt med vitt tyg och utvändigt med mörkblått tyg. De band två kransar av palmkvistar, blommande orange (apelsiner), myrten och akacia som tillsammans med lösa blommor prydde kistan. Klockan elva samlades missionärerna och byfolket vid graven. Hanna var den åttonde missionären som begravdes i Diadia. Hanna blev 29 år gammal.

TEOFIL SKRIVER ett 30 sidor långt brev hem till sin mor och syster i Forshaga och berättar om dödsfallet och hur hennes tillhörigheter skall fördelas enligt testamentet. Enligt stadgarna skulle missionsförbundet ha hälften av kvarlåtenskaperna eftersom Hanna dog inom loppet av tredje halvåret i Kongo.

STATIONEN I DIADIA lades ner i december 1906 och Alma flyttade då till Ngada. Hon förestod skolan där. Alma och Teofil hade förberett sig för att gifta sig 1908. Men döden kom emellan. Hon dog på eftermiddagen den 21 april 1908 av hematurisk feber, samma sjukdom som Hanna avlidit av ungefär 18 månader tidigare, och begravdes dagen efter. "Alma hade alltid varit frisk och stark hemma, hon hade sagt att hon aldrig varit sjuk förrän

Alma Johansson och Teofil Ceder Ngada 10 oktober 1907. Foto förmodligen Teofil Ceder.

hon kom till Diadia", skrev Teofil senare. Teofil såg sin Alma sista gången den 13 februari då han påbörjade en resa ut i landet. Samma dag som han fick sista brevet från Alma fick han också dödsbudet. När det nådde Teofil hade det redan gått en vecka. Alma blev 26 år gammal.

TEOFIL ARBETADE PÅ många missionsstationer i Kongo. Det var inte bara vanligt missionsarbete han sysslade med. Eftersom han var kunnig snickare fick han också vara med och bygga hus vid stationerna. I ett brev till missionsvännerna i Forshaga den 25 januari 1908 skriver han: "Praktiskt och rent andligt arbete växlar, men under allt är mitt mål att göra insatser för evigheten." I samma brev ber han om pengar till frakt för glasrutor som han beställt hos Handlare J. Rendahl i Karlstad. Teofil hade beställt glas till 12 fönster till kyrkan som de håller på och bygger i Kibunzi. "Frakten kostar nog 2/3 eller mer av glaskostnaden", skriver han. Han skriver också "Men given i så skolen I giva med hjärtat, ty eljest fån I ej lön!".

PROFESSOR dr Yngve Sjöstedt på Etnologiska Riksmuseet skriver den 27 maj 1908 till Herr Missionär Teofil Ceder, Matadi och önskar insekter och spindlar. Han skickar en låda med material för förvaring och en instruktion om hur ▶

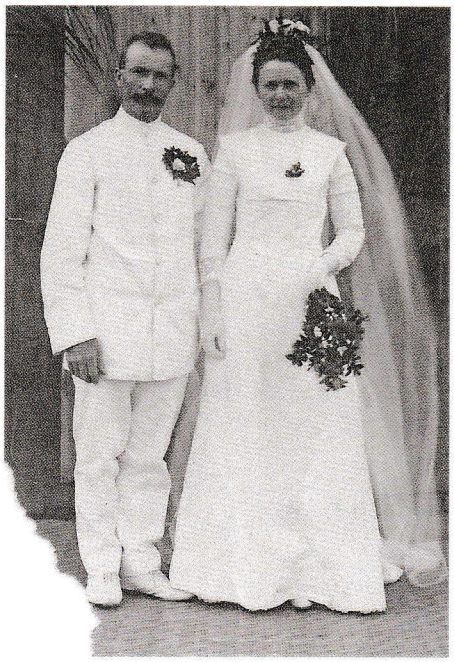

Teofil och Livia gifte sig den 29 september 1911. Fotograf okänd.

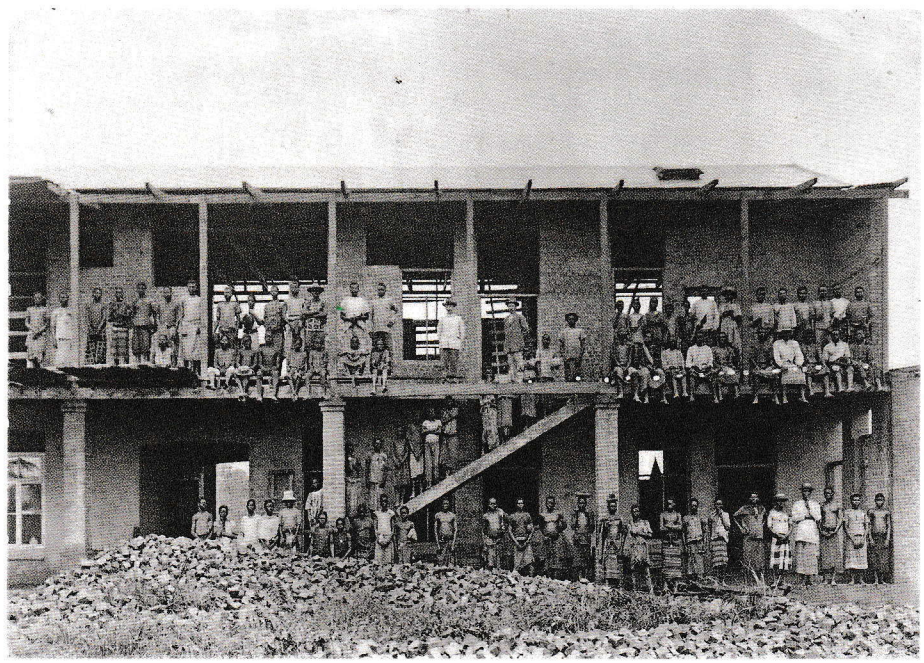

Missionsstationen i Brazzaville under uppbyggnad. Fotograf okänd.

det insamlade skall prepareras. Av brevet framgår att de haft kontakt tidigare. Etnologiska museet i Stockholm har en hel samling med föremål från Teofil Ceder.

DEN 4 OKTOBER 1908 reste Teofil hem till Sverige för att vila upp sig. Han reste tillsammans med en annan missionär, Per Markus, som var på väg hem efter att ha varit i Kongo tre gånger. Hans familj fanns i Sverige. Markus var sjuk då han lämnade Kongo och blev allt sämre under resan. Han dog den 15 oktober på morgonen klockan 07.22 och timmarna innan hade han haft 43,5 °C i feber. Klockan tio begravdes han i havet, insvept i den engelska flaggan.

TEOFIL KOM TILL Sverige den 26 oktober 1908. Strax därefter började han studera på Tandläkarinstitutet i Stockholm för att lära sig tandläkaryrket, en kurs som avslutades i april 1909. Sina kunskaper skulle han använda för att hjälpa sina olyckskamrater i Kongo. Det var inte bara hans missionärskamrater som fick hjälp utan också andra vita och svarta som behövde tandvård. I ett senare brev kallar han sig "tand-kvacksalvare" och inte tandläkare. När han avslutat sin utbildning predikade han på olika platser i Sverige. Han var till Norrland, Gotland och Bohuslän. Dessutom predikade han i Värmland bland annat i Forshaga, Munkfors och Sunne.

I MÅNADSSKIFTET april/maj 1910 lämnar han Sverige på nytt tillsammans med Emil Ekström och beger sig åter till Kongo. Den 5 maj avgår båten *SS Bruxellesville* från Antwerpen och den 26 maj anländer de till Matadi, som var slutstation på resan till Kongo. I Matadi blev de hämtade i mindre båtar som förde dem till Londe missionsstation. "Första dagen i Londe började jag min tandläkarpraktik både hos de vita och de svarta och jag skall besöka de flesta stationerna innan jag går till Brazzaville (Franska Kongo)", skriver Teofil i ett brev till missionsförbundet.

Livia Dahlström

I Sverige hade han träffat sin blivande fru, Livia Dahlström, född i Sala 1878. Från december 1908 till våren 1910 arbetade hon på missionsexpeditionen i Stockholm. De förlovade sig innan Teofil åkte tillbaka till Kongo. Livia utbildade sig till missionär. Vid generalkonferensen i Stockholm 1910 avskildes hon som missionär. Livia lämnade Sverige den 5 september 1910, Antwerpen den 10 och var framme i Londe Kongo den 3 oktober. Hon blev placerad vid Madzia missionsstation i Franska Kongo. "På midsommarafton 23 juni 1911 gjorde jag mitt intåg i Brazzaville, Franska Kongo", skriver Teofil. "Underlig kände jag mig till mods när jag slog upp tältet på ett hörn av tomten och tog där min bostad." När de hade fått upp de första brädhusen kunde Teofil och Livia gifta sig och flytta ihop. Hon kom till Brazzaville den 22 september och den 29 september gifte de sig. Det var borgmästaren i Brazzaville som vigde dem. Henning Lindgren skriver att när Livia kom i slutet av september så blev han befriad från den krävande sysslan att ha hand om hushållet.

Missionsstationen i Brazzaville

Under 1912 arbetade Teofil mycket med bygget av missionsstationen och arbetet runt detta med all sin byråkrati. De slog tegel och murade upp nya byggnader. Men han hann också predika och naturligtvis att dra ut eller laga tänder. I november skriver han att hade fått sin tandläkarstol "och vilken skillnad det var mot en vanlig däckstol".

TEOFIL SKRIVER ATT när han var hemma i Sverige så bad han riksdagsman Göthberg i Munkfors hjälpa till att skaffa präktiga stenverktyg särskilt avsedda för träarbete. "I stället för stenborr beställde jag större och mindre träkilar. Jag ville att ungdomsföreningen i Munkfors skulle betala verktygen men bruksförvaltaren svarade godhetsfullt att Uddeholms bolag ville skänka dem. Det var hederligt!"

TANDLÄKARVERKSAMHETEN hade varit ganska vittomfattande år 1912 och nettoinkomsten var 490:63 kronor, skriver

Den färdigbyggda missionsstationen i Brazzaville. Fotograf okänd.

Teofil. Det är missionärer som gjort en flera veckor lång resa för att få tandläkarhjälp. Han nämner också att de köpt en tegelpress och med hjälp av denna hade de sedan juli månad slagit 130 000 tegel.

I BÖRJAN AV oktober 1913 reste Teofil och Livia hem till Sverige. De kom till Stockholm den 1 november 1913. Han fortsätter nu sin utbildning vid Tandläkarinstitutet och han går också fortbildningskurser i franska och engelska.

DEN 3 DECEMBER 1914 fick Livia och Teofil en son, Carlo och nio månader senare reser de tillbaka till Kongo utan sonen, som de lämnar kvar i Sverige hos ett missionärspar i Västergötland. De tyckte livet var för farligt för små barn i Kongo och när de reste pågick första världskriget. Den 7 september 1915 reser de och den 30 oktober kom de tillbaka till Brazzaville. Teofil berättar i ett brev från 8 januari 1916 att han redan i Boma fick börja arbetet och när de kom fram till Matadi blev han helt överlupen av lidande människor. Han gjorde 27 fyllningar i en kamrats tänder på en gång.

LIVIA OCH TEOFIL fick sin andra son, Tore, den 12 maj 1917 i Brazzaville. Han dog den 23 juli 1918 och drygt ett år senare dog Teofil. Det var den 26 juli 1919 klockan 1.30 på morgonen. Han begravdes samma dag klockan fyra på eftermiddagen och fick sin sista vila bredvid sonen Tore. Teofil blev 40 år gammal. I ett eftermäle av P. A. Westlind skriver han att "Teofils begåvning var mångsidig. Genom sin praktiska duglighet gjorde han ett förtjänstfullt arbete i olika byggnadsföretag. Han var lika vänlig och bestämd mot den fattige och föraktade hedningen, vars frälsning låg honom ömt om hjärtat, som mot den rike och högt uppsatte européen, för vilken han dock vittnade om sin Frälsare och Gud. Han var en tränad fotgängare och gjorde mycket långa resor på ovanligt kort tid. Vid våra konferenser har han alltid haft sitt arbetsrum i ett hörn av konferenssalen. Han har borrat, plomberat, gjort plåtar m.m. och samtidigt följt med förhandlingarna och deltagit med lika stort intresse som någon annan. Han var en avgjord fiende till allt fusk på viket område det än förekom."

EFTER TEOFILS DÖD bestämmer sig Livia för att lämna Kongo och resa till Sverige. Den 16 september 1919 togs hennes bagage till tullen. Ett kolli utgjordes av en ark vägande 200 kg och innehållande kuriositeter. "Klockan tre på eftermiddagen den 28 september lämnade P. A. Westling med sin fru, fru Ceder, fru Malmqvist med två små barn samt Hulda Jansson Brazzaville för resa till Sverige", skriver N. G. Anvill.

I SVERIGE återförenas Livia med sin son. De flyttar först till Forshaga men 1923 flyttar de till Borås och 1926 till Uppsala och senare till Stockholm. Efter sin hemkomst deltog hon med stort intresse i det evangeliska arbetet. Och Missionsförbundets syförening för den yttre missionen hade i henne en trogen och ivrig arbetare, skriver Åke Breving i tidningen *Ansgarius* 1952. Livia avled 1951, 73 år gammal.

TEOFIL HADE ETT önskemål att sonen Carlo skulle fostras och bli hans efterträdare i Kongo. Men så blev det inte. Sonen blev kvar i Sverige och dog för något år sedan men hans ättlingar finns kvar i livet.

HANNAS OCH TEOFILS mor, Anna, dog 1931 i Forshaga, 81 år gammal, hon hade då överlevt fem av sina sex barn. Det var bara Maria som hon bott hos i Forshaga som var kvar. ✠

Belgiska Kongo, nuvarande namn Demokratiska republiken Kongo.
Franska Kongo, nuvarande namn Republiken Kongo.

Källor till artikeln är kyrkböcker, brev till olika personer, dagböcker och kopior av tidningarna *Missionsförbundet*, *Barnavännen* och *Ansgarius*. Tidningskopior och brev fanns att läsa hos Forshaga missionsförsamling. Visst underlag har också fotograferats hos Riksarkivet i Marieberg, Stockholm där Hannas och Teofils privata handlingar finns arkiverade.

Bilderna har lånats av Ingemar Andersson, barnbarn till Hannas och Teofils äldsta syster Elisabeth.

För den som har missionärer i släkten och intresserad av att läsa om dem i deras arbete kan det finnas mycket att hämta i tidningen *Missionsförbundet*. Missionärerna skrev till Missionsförbundet som publicerade breven i tidningen. Den finns hos Kungliga biblioteket i Stockolm och hos Riksarkivet i Arninge, Stockholm. Tidningen kom ut under åren 1886–1940.

De första rallarna var grovarbetare i ordets äkta mening, utrustade med spett, borr och spade, muskler och äventyrslystnad. Bland dem fanns stora grupper av värmlänningar, dalkarlar och finnar. Bilden finns i boken *Historien om Sverige*.

Fryksdalsbanan

Sveriges vackraste järnväg

– på tur genom ett äkta sagoland

Av Kjell Göthe

För många år sedan genomfördes en omröstning om *Sveriges vackraste järnväg*. Frysdalsbanan blev tvåa, linjen Torneträsk – Riksgränsen på Malmbanan segrade. Visst, där är vackert, men det borde varit tvärtom. För inget kan väl slå upplevelsen att åka tåg i sakta mak tätt inpå Fryken med sin vidunderliga utsikt.

FRYKSDALSBANAN kom till för att effektivisera transporten av virke och andra skogsprodukter, som dittills hade gått på Frykensjöarna. Timmersläpen och flottarna minns många av oss fortfarande med nostalgi och saknad. Men tyvärr måste vi acceptera att de är borta, till sist tog lastbilarna över. Utvecklingen har sin gång, rationell drift och ekonomi är det som i slutänden styr oss människor, för vi vill ju hela tiden få det bättre. Eller hur?

Kil–Fryksdalens Järnvägsaktiebolag bildades 1909. Banbygget finansierades till stor del av *Bergslagens Järnvägar* (BJ), som fick kontrakt på att trafikera och underhålla banan. Trafiken kom i gång till Sunne år 1913, till Torsby 1915.

Bergslagens Järnvägar köptes in av *SJ* 1948 och Fryksdalsbanan följde med i köpet. År 1965 beslutade Kungliga Järnvägsstyrelsen att lägga ned persontrafiken på banan, men det blev dessbättre ett ramaskri: protester i stugorna, demonstrationer vid stationerna, ja till och med i Stockholm anförda av en kändis som Astrid Lindgren. Hon kämpade för omprövning av beslutet och upprättelse för upprorsfolket. Varför just hon kan man undra. Jo, för det var under en tur på Fryksdalsbanan som hon fick inspiration och idén till sagan om *Bröderna Lejonhjärta*. Kommunpolitikern Åke Carlvik (S), Sunne, var en förgrundsgestalt för järnvägsupproret, som slutade med seger och att länstrafikbolaget Värmlandstrafik fick ta över och fortsätta driften.

Första järnvägen 1849

År 1849 var en bemärkelsedag i svensk järnvägshistoria. Då började godståg, delvis dragna av hästar, gå mellan Fryken och Klarälven, en sträcka på mindre än en mil. Detta var Sveriges första järnväg, men snart skulle utvecklingen ta fart. Då kom också en ny, stridbar och omtalad yrkesgrupp att inta scenen, rallarna. I deras fotspår gick senare kraftverksrallare och i vår tid vägarbetare iförda sina gula västar.

De första rallarna var grovarbetare och utrustade med spett, borr och spade, muskler samt äventyrslystnad. De sökte sig dit varhelst en järnväg skulle byggas. Från när och fjärran kom de, med ett starkt inslag av värmlänningar, dalkar-

Att åka med tåget tätt inpå naturen är verkligen en skön upplevelse. Foto. Kjell Göthe.

lar och finnar. I Värmland fanns sedan tidigare vanan att i bistra tider bege sig ut på vandring för att hitta arbete att försörja sig och familjen därhemma på. Det gjorde redan många som sökte sig till timmerflottning i älvarna i Norrland, där man betalade bäst.

Rallarna bodde tillsammans i enkla bostäder och i gruppen skapades en stark sammanhållning. Arbetslaget hade en lagbas, över honom fanns en avdelningsingenjör som hade en schaktmästare till sin hjälp. Arbetet var slitsamt, det pågick från 05.00 på morgonen till 20.00 på kvällen, ibland fortsatt till 22.00 när det behövdes. Den som missade morgonuppställningen förlorade som straff en fjärdedel av sin inkomst den dagen. Maten var ensidig, fläsk, bröd och kärnmjölk, sill och korv. Fisk kunde man ibland få genom att kasta en dynamitladdning i närmaste sjö när ingen från överhögheten såg på.

Fryksdalsbanans födelse

Fryksdalens egen historieskrivare Linus Brodin hävdade att det var på ett kalas på Slottet i Sunne den 25 maj 1856 som man första gången diskuterade att skapa Fryksdalsbanan Kil – Sunne – Torsby. Men tiden gick och först 1897 förverkligades idén. Då samlades representanter för socknarna i Fryksdalen i Tingshuset i Åmberg i Sunne för att ta beslut om att göra en förberedande utredning. 1907 gavs klartecken och aktieteckning kunde påbörjas i det som hette *Kil–Fryksdalens Järnvägsaktiebolag.*

I mitten av 1911 kunde tidningen *Fryksdalen* rapportera att cirka 800 man arbetade mellan Kil och Sunne med att bygga järnvägen. Till sin hjälp hade de handverktyg och skottkärror. Jord och sten fördes dit på utlagd räls i vagnar som sköts för hand. Så man förstår vilket hårt jobb det var. Första ordinarie tåg anlände från Kil till Sunne den 2 augusti 1913 och självfallet hade då mycket folk samlats för att vara med och fira detta.

Rallarnas intåg skapade stora motsättningar

Rallarnas intåg i bygderna skapade motsättningar mellan dessa och ortsbefolkningen. Det resulterade i bråk och slagsmål, inte sällan under rusets påverkan. En som vittnat om detta är den välkände Matts Nilsson från När Alfred i Södra Ås i Östra Ämtervik. Han var bl.a. ordförande i Östra Ämterviks hembygdsförening under många år och i Stiftelsen Selma Lagerlöfs litteraturpris, dessutom mångfaldigt belönad för sin omfattande kulturgärning. I sin bok *Trollkarlen från Ås* skriver han:

> Spänningen mellan brukspojkarna och järnvägsbyggarna låg het i luften. Dansen fortsatte liksom kampen om flickorna... Under promenaden ned till bron tänkte brukspatron August Sundin att aldrig någonsin hade han befunnit sig i eller försatt sig i en sådan ovanlig situation som denna.
>
> Plötsligt ropade någon "patron kommer" och dansen stannade av. Men folk vek inte undan som var brukligt när han kom i närheten. Över bruksfolket hade han domsrätt men järnvägsarbetare var inte hans folk. Deras lojalitet låg på annat håll och en brukspatron var inte farligare än andra.

Ur tidningen *Fryksdalen*

Dansbanan i Sunne drog till sig både fryksdalingar och rallare och andra tillfälliga arbetare vid det stora järnvägsbygget... det skapade motsättningar, många krävde därför att dansbanan skulle stängas. Styrkan i det kravet ökade efter skottlossningen mellan en järnvägsarbetare från Blekinge, Rudolf Olofsson, och en Sunnebo, Bror Karlsson, i september 1913. Olofsson hade tagit en revolver från sin förman och sköt nu ett skott som träffade Karlsson i bröstet. Dessbättre vållade det offret inga större skador. ⌘

Källor:
Fryksdalsbanan av Svante Forsaeus, Svenska Järnvägsklubben/Malungs Boktryckeri 1996.
Vägval och spårbyten av Mats Utbult/SEKO 2009.
Historien om Sverige delen "Ånga och dynamit" av Herman Lindqvist, Norstedts förlag 1999.
Banguide, om Fryksdalsbanan på Internet.

Rosendahl 1852.

Olof Kullberg-Mayer "räddade" Stöpafors

– ättlingar kom på kärt besök

Text och nutida foto Kjell Göthe. Research Kerstin Meric.

Solen sken över Tossebergsklätten och Stöpafors denna dag när ättlingar till Kullberg-Mayer kom på besök till herrgården. Det var ett fint Amerikabesök av familjen Fred Peterson, Emily, Matthew och Deana, till vardags boende i Florida. De togs emot av Margaretha och Ingvar Bengtsson på herrgården och Kerstin Meric, som vet det mesta om vad som hänt i Stöpafors historiskt.

MED SIG HADE de långväga gästerna många bilder från herrgårdslivet förr och det finns mycket mera i arkivet därhemma, flera lådor, försäkrade Fred. Bilderna lades ut på bordet framför Myhrmanska öppna spisen en trappa upp och så började en nostalgisk och fin tidsresa från förr till nu med ett härligt samtal kring gammalt och nytt. Här tillfördes nya pusselbitar till Stöpafors herrgårds historia och om livet på bygden. Olof Kullberg-Mayer var ägare 1917–1923 och den som "räddade" herrgården från fortsatt förfall när han vände en brant nedåtgående trend. Nu blev det i stället en rejäl nysatsning med positiva återverkningar för hela bygden.

Kavaljersstyret på Stöpafors

Stöpafors herrgård stod färdig 1742 och järnbruket startades 1747. Vi gör ett hopp fram till 1840-talet. Då bildades ett av de märkligaste bolag som någonsin drivit ett bruk i Värmland med självaste biskopen Carl Adolf Agardh i Karlstad som en av delägarna. Det var då som ett förfärande "kavaljersstyre" tog över på Stöpafors och som slutade i en präktig konkurs 1850. Om detta berättar Selma Lagerlöf i *Gösta Berlings saga*, men hon förlade handlingen till sagans Ekeby, verklighetens Rottneros. Efter kraschen gick Stöpafors i hand ur hand, många ägare kom och gick. Men ingen brydde sig om att satsa långsiktigt. De flesta nya ägarna ville bara köpa och sälja för att tjäna pengar på värdestegringen.

Tack och lov köptes Stöpafors herrgård 1917 av ingenjör Olof Fredrik Kullberg-Mayer i Katrineholm. Han kom med friska pengar och var beredd att satsa. Först renoverades herrgården på ett så pietetsfullt sätt att den åter blev en prydnad för hela Fryksdalen. Han satsade vidare på att modernisera jord- och skogsbruk och eftersom han hade ett elföretag i Katrineholm och elektricitet var en framtidssatsning lät han bygga Stöpafors kraftstation, som stod färdig 1918. Den kom att försörja medlemmar med ström via en lokal distributionsförening, som Kullberg-Mayer inbjöd kringliggande bönder och boende att gå med i. Långt över 300 hushåll gjorde det. Det låter otroligt, men nivån finns angiven i flera dokument och minns att landsbygden då ännu var välbefolkad.

Ett av skälen till att så många ville gå med i elprojektet var den stränga ransoneringen på belysningsfotogen, som genomfördes under första världskriget. På landsbygden ville man gardera sig mot att något liknande kunde upprepas. Kullberg-Mayer byggde nu också upp Stöpasågen, som försågs med ström från kraftstationen och detta gav bygden ett 25-tal nya arbetstillfällen som så väl behövdes.

Vid den här tiden tillverkades även lantbruksmaskiner i Stöpafors, det gjordes i en mindre verkstadsbyggnad ovanför Kvarnen, som också moderniserades. Jordbruksmaskinerna var nog närmast att betrakta som en rest från järnbrukstiden, som Kullberg-Mayer fann väl värda att satsa på. Det handlade bl.a. om slåttermaskiner dragna av hästar och släpräfsor, men även vissa handredskap.

Bakgrunden till det senare var att August Kullberg, släktens store man, hade startat *Kullberg & Co* 1878, för att sälja jordbruksmaskiner från olika svenska tillverkare. Behovet var stort när jordbruket måste moderniseras och verksamheten växte rejält. Man upprättade egna försäljningskontor också utomlands. Företaget drevs fram till 1961 när det gick upp i Bolinder & Munktell.

Myhrmanska spisen bär inskriptionen: "Denna byggnad uppfördes 1742 av bergsrådet Christoffer Myhrman, restaurerades av dåvarande ägaren ing. Olof Kullberg-Mayer och låter oss ana den värmländska gästfriheten i dess bästa form."

Myhrman och Kullberg-Mayer hade det gemensamt med dagens ägare, familjen Bengtsson, att man vill ligga på framkant vad gäller teknik. Bengtsson satsade till exempel tidigt på miljömässig teknik för uppvärmning och på robotmjölkning och nyligen gjordes en stor investering när den allra senaste tekniken för robot-mjölkning installerades.

Olof Kullberg-Mayer

Olof Mayer var en framgångsrik ingenjör och affärsman, som efter att ha gift sig med grosshandlare August Kullbergs dotter Amy lade till hennes efternamn så att paret därefter kom att heta Kullberg-Mayer. Han var född i Åmål 1873 och kom till Katrineholm som hälftenägare och vd i Fredrikssons Träförädlings-aktiebolag. År 1911 blev han delägare i Katrineholms Elektricitetsverk där han senare blev huvudägare och vd. Han ägde även Cathrineholms herrgård och gårdarna Pålstorp och Sandbäcken. På Stöpafors herrgård hade han inte tid att bo så mycket utan en inspektor ledde den dagliga driften.

Stor donator

Olof Kullberg-Mayer var stor donator till Kullbergska sjukhuset i Katrineholm och var dess ordförande, han satt i stadsfullmäktige och var ordförande i drätselnämnden. Han gjorde en pionjärinsats när han skänkte en rejäl summa pengar till sina tjänstemän och arbetare så att de kunde starta en sjuk- och understödsfond för sina medlemmar. Olof Kullberg-Mayer gick ur tiden 1956.

Kullberg-Mayer sålde 1923 Stöpafors herrgård och dess verksamhet till Astrid och Albert Göthe, min farfar och farmor. År 1954 tog familjen Bengtsson över Stöpafors herrgård. Den är nu inne på tredje generationen med Anders och Henrik i den verkställande ledningen och vardagsslitet. Pappa Ingvar har med ålderns rätt avgått som ordförande i familjebolaget. ✻

Stöpafors herrgård.

Fr.v. Ingvar Bengtsson, Margaretha Bengtsson. Ättlingarna till Kullberg-Mayer, Fred och Emily Peterson med Matthew och Deana. Samt Kerstin Meric, Stöpafors.

Stöpafors kvarn. Vid säcken som fylls på står mjölnaren Emelie Jensen, som är fjärde generationen i den rollen vid kvarnen, och hennes man, mjölnaren Roar Guldstein. De satsar på att föra släkttraditionen vidare och trivs gott. Kvarnen levererar det berömda skrädmjölet till butiker i hela landet.

Resan till Sverige

Av Ragnar Johansson

År 1923 reste Erik och Anna Eriksson från USA till Sverige på besök. Erik föddes 1875 på Erk-Persgården i Spelnäs, utvandrade till USA vid 20 års ålder och bosatte sig i Chicago. Där träffade han Anna och de gifte sig 1905. Anna föddes 1882 i Chicago USA. Hennes föräldrar, Gustaf och Anna Gallon, hade utvandrat från Bo församling i Örebro län 1879. Under resan skrev Anna många brev till döttrarna Genevieve (17 år) och Eleanore (11 år), som var kvar i USA. Hon skrev dessutom en sammanfattning av resan. I breven berättar Anna om både stora och små händelser. Breven finns bevarade och jag har fått kopior på dem och sammanfattningen från James DeNaut, min syssling och son till Eleanore. Erik var min morfars bror.

Anna och Erik Eriksson 1923.

FÖR ERIK BLEV det att komma tillbaka till sin barndoms hembygd, att få träffa sin mor, sina syskon och alla vänner och för Anna att besöka släktingar och få se en del av det Sverige, det land som föräldrar och syskon en gång lämnat. Resan startade med tåg från Chicago fredagen den 1 juni 1923. Första stoppet gjorde de i Niagara Falls för att se på de berömda fallen. De fortsatte sedan med tåg till Boston i Massachusetts och såg sig omkring på olika platser. Från Boston tog de tåg till Providence i Rhode Island och därifrån med båt till New York dit de anlände på morgonen måndagen den 4 juni. I New York passade de på att se sig omkring innan de gick ombord på Cunardlinjens *RMS Berengaria* på förmiddagen den 5 juni.

FÄRDEN ÖVER ATLANTEN tog drygt sju dygn. Båten gick först till Cherbourg i Frankrike för att släppa av och ta ombord passagerare innan den gick till slutdestinationen Southampton, England. De kom i hamn natten mellan den 11 och 12 juni. På morgonen fortsatte de till London och den 14 juni tog de tåget till Hull för att åka över till Sverige dit de kom vid midnatt lördag den 16 juni.

ANNA BESKRIVER i sina brev allt de upplevde på resan över Atlanten. Hur vädret var och vad de gjorde om dagarna, vilken mat de fick och vilka passagerare som de blev bekanta med. Bland annat träffade de på en man från Sverige som arbetade för regeringen. Han hade varit med om ett skeppsbrott många år tidigare och hamnat i Shanghai. Nu hade han kommit hela vägen från Kina tillsammans med sin hustru. Hans fru var inte vit men inte heller helkinesiska. Han tycker att Kina är ett fint land. Nu hade han ett års ledighet. De träffade även på ett par från Australien som hade varit på resa i tre månader och tillbringat sex veckor på havet. Till jul räknade de med att vara tillbaka i Australien. Under resan över Atlanten hade det varit bra väder utan några stormar. Men resan över Nordsjön skulle visa sig bli värre.

I HULL klev de ombord på en av Wilsonlinjens båtar till Göteborg och lämnade Hull på eftermiddagen. Anna beskrev resan:

> Vi klev ombord på ett ganska stort fartyg. Rederiet hade ont om båtar så detta är ett ombyggt lastfartyg. En riktig skorv. Båten gick så sakta, knappt sex knop i timmen, så vi undrade när vi skulle vara framme i Göteborg? Miljön ombord var inte trevlig heller och det var för kallt för att vistas på däck. Klockan 16.30 på måndag stannade motorn. Vi låg och drev och två fiskebåtar kom upp och lade sig jämsides för att kunna assistera vid behov. Båten rullade nu från den ena sidan till den andra. Det gick mycket höga vågor. Efter fem timmar hade besättningen lyckats laga motorn så att vi kunde fortsätta resan. Om de inte hade lyckats få igång motorn kunde det ha gått riktigt illa. Besättningen berättade att det varit mycket blåsigt väder i flera dagar. Det var två män från regeringen med på resan. De hade varit på en fredskonferens i London. Under resan mådde de så dåligt att de tvingades ligga till sängs i två dagar. När vi kom till Göteborg meddelade de kaptenen att de skulle se till så att båten blev inspekterad innan den fick lämna Sverige. Det var så härligt när vi siktade land.

BÅTEN KOM IN till hamnen mitt i natten och de låg kvar på båten tills på morgonen. Efter frukost gick de iland och stannade kvar i Göteborg ett par dagar. De besökte bl.a. den stora Jubileumsutställningen som pågick där. Tisdag den 19 juni fortsatte de resan med tåg till Sunne. De kom fram så sent på kvällen att de stannade på hotell i Sunne över natten och på morgonen tog de bil till Spelnäs. Torsdagen den 21 skriver Anna:

> Nu är vi i pappas hem. Det är en underbar dag. Jag sitter ute och torkar mitt hår. På sjön Fryken kan man se några krusningar på vattenytan men igår låg den som en spegel. Huset ligger en bit högre än sjön så utsikten är fantastisk och bergen ligger bakom oss. Tvärs över sjön kan vi se hur körsbärs- och äppelträden blommar. Det har varit en kall vår. Farmor är så lycklig över att se oss och alla är så vänliga mot oss. Vi har hälsat på Eriks två systrar Helga och Johanna. De har bägge härliga barn, knubbiga och ser bra ut. Till Helga tog Erik och jag häst och vagn och jag körde hästen hem. Men vägarna här i Sverige är verkligen annorlunda. Erik och hans bror Oskar har rest till Sunne. I kväll skall vi ut på en båttur.

DE BLEV KVAR i Spelnäs till torsdagen den 28 juni då de reste vidare till Karlskoga för att hälsa på Eriks syster Anna och hennes man Emil Örn. Anna och Emil träffades i USA men återvände till Sverige 1920. I Karlskoga var det full fart. De fick många besök och de hälsade i sin tur på många bekanta samt gjorde en del utflykter. Emils bror med dotter och son besökte dem. Sonen lämnade senare på kvällen Karlskoga för att åka till Chicago. Anna skrev:

Tidigt på torsdag morgonen den 5 juli skjutsade Mr. och Mrs. Shawe oss med motorbåt till deras sommarställe. Vi åkte på en smal älv fram till en liten sjö. Det tog 1 och 1/2 timme. De har ett trevlig litet trähus vid stranden. Vid bryggan låg stenar som naturligt bildar en trappa upp till huset. Huset har en veranda, gröna fönsterluckor, kokvrå och ett stort rum. Allt var så välplanerat. Även en grammofon hade de. På tomten fanns det flaggstång med den svenska flaggan och ett bord med bänkar där vi senare blev serverade kaffe. När vi kom fram så fick vi frukost. Efter lunchen åkte vi på sjön till en damm och ett vattenfall där det fanns en såg och en kvarn som fortfarande var i bruk. Vi besökte en plats där kung Karl IX hade skurit in sina initialer i en ek. Trädet var stort och ihåligt och vi undrade hur det kunde leva. Därefter var det dags att återvända till huset för en kopp kaffe och senare kvällsmat. Vi åkte tillbaka kl. 20.30 då låg älven spegelblank.

Karlskoga är ett trevligt ställe. Det finns allt man behöver här. I går tog mannen som bor på övervåningen i Annas och Emils hus med oss på en tre timmar lång tur genom kanonverkstäderna. Verkstäderna står stilla nu. De har inte haft någonting att göra på fem månader så Emil är hemma om dagarna. Vi var tvungna att ha passerkort för att komma in där. Här i Karlskoga finns också många affärer, små bostadshus, stora skolor och kyrkor. På ena sidan sjön ligger husen nära vattnet. Alla som bor i husen har en trädgård och fruktträd. Många av husen har en gräddfärgad puts. De ser så trevliga ut, har fina rum och nya möbler så det är mycket snyggt. Det är verkligen den trevligaste staden vi sett hitintills.

Lördagen den 7 juli reste vi med bil till Örebro och vidare med båt genom Hjälmaren, Hjälmare kanal och Mälaren till Stockholm. Vattenvägen till Stockholm är härlig. Kanalen hade 12 slussar och på några platser flera tillsammans. Kanalen var så smal att det gick att ta på björkarna som växte efter kanten. Klockan sex på morgonen den 8 juli kom vi fram till Stockholm.

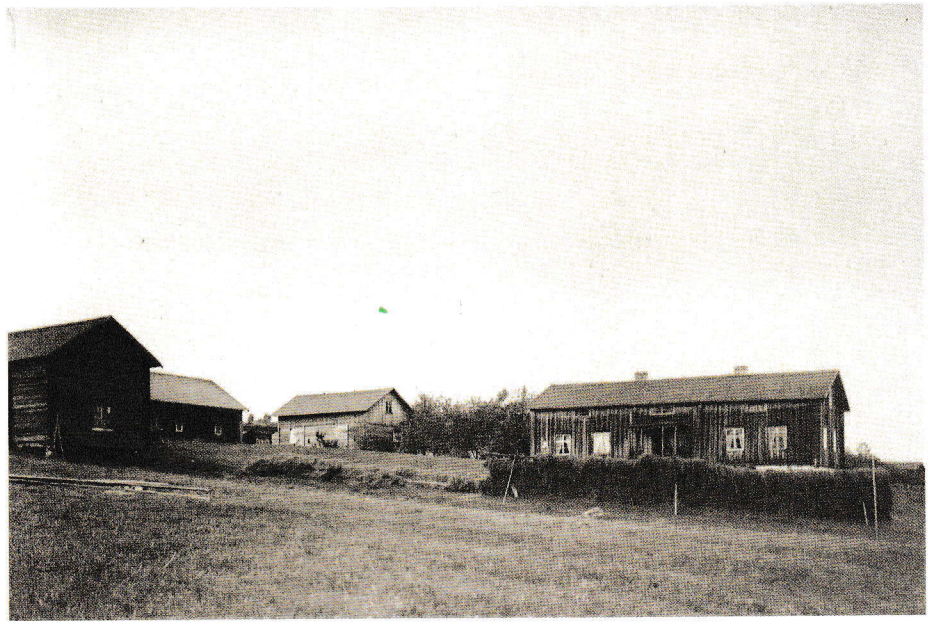

Erk-Pers i Spelnäs.

I STOCKHOLM STANNADE de fram till onsdag den 11 juli då de tog båt till Gävle. De hann med att besöka både Kungliga slottet och Drottningholms slott. De fick guidade turer på bägge ställena och de blev mycket imponerade av det de fick se och fick berättat för sig. Anna blev förtjust över att det var så mycket vatten i Stockholm. Så trånga gator som i Gamla Stan hade de aldrig sett. Det blev även ett besök på Skansen där de såg de gamla husen och alla djur som fanns där. De åkte från Stockholm på eftermiddagen och kom till Gävle nästa morgon. Anna tyckte att Stockholms skärgård var mycket sevärd.

I GÄVLE mötte Annas kusiner, syskonen Axel Gallon och Hilma Danielsson, född Gallon, upp med bil. Axel bor i Sandviken och Hilma i Leksand. De fortsatte sedan tillsammans till Sandviken. Sandviken är en underbar plats, men platt konstaterar Anna, hon skrev:

> Axel och hans fru Augusta har ett mycket trevligt ställe, Hotell Linné med 12 rum, inglasad veranda och en stor trädgård med bord och stolar. Allt så väldigt trivsamt. Söndag eftermiddag var det musik i två timmar på verandan, tre fioler och piano. Axels fru Augusta är mycket trevlig, det känns som att vi skulle ha känt varandra hela livet. På hotellet var det folk i rörelse hela tiden. De serverade också mat. Hon har tre flickor anställda. Vi bodde på hotellet och vi hade ett rum med dubbelsäng, toalettbord, tvättställ och ett bord. Flickorna kom in med kaffe innan vi stigit upp. Vilket festande. Axel är verkligen en äkta Gallon hela tiden. Vi var i en affär idag där de sålde kopparsaker. Jag köpte en kaffeservice av hamrad koppar.

ERIK OCH ANNA var kvar i Sandviken till söndagen den 15 juli då de tog tåget till Leksand till Hilmas hem. På vägen till Leksand stannade de till i Falun några timmar och såg på den gamla koppargruvan. De gjorde flera utflykter från Leksand. En dag åkte de båt till Mora och såg var Anders Zorn hade bott. En annan dag tog de bil och besökte Tällberg.

HILMA HAR DET verkligen fint skriver Anna. Hon har ett stort hus som även inrymmer kafé där hon säljer smörgåsar och kaffe med dopp, hon har även karameller, tobak och söta drycker till salu. Hilma har två flickor anställda, en av dem är klädd i hembygdsdräkt varje dag, hon ser så rar ut.

TORSDAG DEN 19 juli var det dags att resa åter till Karlskoga. Även om de gärna velat stanna i Leksand längre så räckte inte tiden till. Tågresan till Karlskoga var krånglig. De fick byta tåg tre gånger och vid varje byte fick de vänta ett par ▶

timmar. För att de skulle komma fram i någorlunda tid så tog de bil sista biten till Anna och Emil Örn. Måndag den 23 juli reste de tillbaka till Spelnäs, där de stannade till den 6 augusti. Torsdagen den 26 juli skrev Anna:

> Jag fick brev från er den 21 när vi var i Karlskoga. Det tog tre veckor för brevet att komma fram. Igår fick vi även brev från tant Mary. Det hade också tagit tre veckor.
>
> Nu är vår resa snart över. Tiden har bara flugit iväg. Jag tycker verkligen om att resa. Jag bryr mig mindre om alla inbjudningar till en kaffestund i varje hus men de andra tycker om det så jag tror vi kan stå ut med det. Erik och jag skall ut och köra häst och vagn i eftermiddag. Vi hade varmt väder när vi var i Stockholm och i Sandviken badade vi men det var för grunt för att vi skulle kunna simma. Nu badar vi och fiskar och är ute och ror på sjön Fryken. De slår gräset nu. Allting är så sent i år. Flickorna och jag var ute och plockade smultron och vi skall gå till skogen och plocka blåbär.
>
> Farmor säger att det känns mycket bra att ha oss här. Hon tyckte det var långsamt när vi var ute och reste.

Döttrarna Genevieve och Eleanore 1921.

ERIK OCH ANNA tog farväl av släkten i Spelnäs den 6 augusti. Det var säkerligen ett tårdrypande avsked. Alla kände väl på sig att det var sista gången de skulle ses. Så blev det också. Anna dog 1933 och Erik året efter. Båda deras döttrar besökte Sverige under 1950–60-talen.

HEMRESAN GICK MED tåg till Göteborg, stannade där i två dagar och tog sedan nattåget till Kristiania, nuvarande Oslo, och vidare med *DS Stavangerfjord* till New York.

Båten gick rutten Kristiania–Kristiansand–Stavanger–Bergen–New York. Anna skriver:

> Båten avgick från Kristiania den 10 augusti. Vilket underbart farväl båten fick. Det verkade som om alla kom för att se båten lämna hamnen. Tusentals människor och alla hade blommor. Båten var lastad med blommor, mestadels rosor. Det är nu de blommorna är som vackrast. När båten lämnade kajen spelade en blåsorkester och det var mycket vinkande med näsdukar både från båten och från land. Det var så imponerande.

I sista brevet hem till döttrarna i USA skriver Anna:

> Nu har vi varit ombord i nio dagar. För några dagar sedan seglade vi i de norska fjordarna. Det var härligt. I går lugnade det ner sig efter tre dagar av förskräckligt väder. Första dagen blåste det så att det tjöt. Vi gick ut på andra däck och gick fram till fören av båten men var tvungna att hålla oss i relingen för annars skulle vi ha blåst bort. Vågorna slog in över fören och båten rörde sig upp och ner. Jag tycker inte att båtens rörelser stör mig men det är få som orkar gå omkring. Vi äter också som vanligt precis som vi gjorde på utresan. Det är 1 416 passagerare ombord, väldigt många i andra klass.

ANNA BESKREV HEMRESAN på samma sätt som hon beskrivit resan till Europa. Vilka de träffade ombord, vad de åt och vad de gjorde om dagarna. *DS Stavangerfjord* anlände till New York tisdag den 21 augusti. De åkte inte direkt hem till Chicago utan tog vägen över Washington D. C. och räknade med att vara tillbaka i Chicago lördagen den 25 augusti. Resan varade i nästan tre månader. ⌘

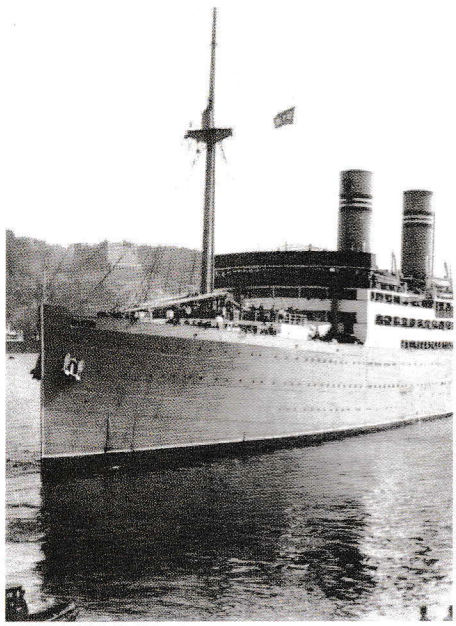
DS Stavangerfjord.

Sunne
Tillbaka till framtiden

I Sunne finns en sällsynt idérikedom som gör platsen till en av de mest företagsamma i hela Sverige. Kom hit och upplev!

Sunne kommun
Kvarngatan 4, 686 80 Sunne
Tel 0565–160 00, kommun@sunne.se
sunne.se, facebook.com/sunnekommun

SUNNE | VÄRMLAND

Sunne församling • tel. 0565-68 88 00
www.svenskakyrkan.se/sunne

Kyrkoherde Hans-Viktor Krolovitsch
tel. 0733-66 13 65

Svenska kyrkan
SUNNE PASTORAT

När det ska firas
Har vi presenten

LEKIA

Följ oss på

SUNNE-BAZAREN
GLAS • PORSLIN • PRESENTER • KÖK • LEKSAKER • VÄSKOR
Kvarngatan 19, sunne • 0565-106 19

Carlssons Rör
i Sunne AB

Reparation • Oljebrännare
Installation • Service
Vatten • Värme
Pannor • Avlopp

Sörgårdsgatan 6
686 35 SUNNE

☎ 0565-311 19, 070-573 39 59

Vandraren och originalet Gustaf Wilhelm Lindgren

Av Kerstin Meric och Olle Gustavsson

Ett enkelt kors på Sunnes kyrkogård anger att: "Här vilar en hemlös vandrare Gustaf Wilhelm Lindgren 1885–1957. Han älskade livet och blommorna och friheten. Han älskade de unga. Han unnade alla gott. Hans livs stolthet var att nämnas Scout." Vem var Gustaf Wilhelm Lindgren? Skrifterna upplyser att han föddes i Arvika den 16/6 1885. Han ingick i Svenska Scoutförbundet redan 1910 och från 1911 vistades han huvudsakligen i Fryksdalen. Det var således i seklets tidiga år som Lindgren gjorde sin entré i Sunnes omgivningar och man kunde se honom på sina motionsrundor iförd simbyxor och spikskor med stor energi skubba de två kilometerna mellan Sunne och Rottneros.

DET HAR BERÄTTATS att det blev något av en folksamling vid Skarpedsbron, ty åsynen av en halvnaken karl som sprang efter landsvägen som en galning utan mål och mening var något av en sensation vid denna tid. Men detta blev snart till en daglig vara och när det på sommaren tältades för scoutläger nedanför Skarpedfallet, så kom Lindgren iklädd oklanderlig scoutdräkt och intog sin plats vid lägerelden. Han blev snart lägrets attraktion, som höll andarna vakna med sina högst egna lägerseder och sin totala brist på tunghäfta.

POJKARNA TYCKTE DET var hjärtligt roligt att munhuggas med Lindgren, ty denne blev aldrig ond eller svarslös. Från denna tid och framåt saknades aldrig Lindgren på något scoutläger i Värmland.

MEN LINDGREN HADE i sin spirande ungdom hyst planer på att bli konstnär, och för att komma i en lämplig miljö tog han plats som trädgårdsdräng hos Gustaf Fjæstad i Arvika. Men de gratislektioner han hade räknat med blev aldrig av, ty när mästaren en gång var borta på bjudning tog Lindgren saken i egna händer och sökte förbättra ett vinterlandskap med rimfrost som stod på staffliet, genom att måla dit en gran och ett tält, hans egna mest älskade motiv. Det tog hus i helsike och Lindgren åkte ut fortare än kvickt.

LINDGREN LÄR HA försökt förkovra sig inom musiken hos Lars Zetterquist. Hur detta avlöpte förtäljer ej historien, men man kan ju ana. Lindgren prövade för all del på flera mindre ansträngande arbeten men det blev sällan några långa perioder. Lindgren var "Du" med Selma Lagerlöf och "Hej svejs" med prins Gustaf Adolf. Han blev med tiden ofta omskriven i tidningarna och från denna tid påminner en tidningsnotis. "Han var nämligen svinskötare på ortens främsta hotell, och delade rum med svinen." Därefter blev han pannskötare för att sommartid arbeta på Solbacka som hönsskötare.

I LÄNSTIDNINGEN FRÅN marknadstiden 1947 får man en del kompletterande detaljer till den stronga bilden av "Globetrottern Lindgren, Sveriges äldste scout och kärlekstrubadur" som infann sig på marknaden efter sin sommarvistelse i Klarälvdalen, där han bland mycket annat hållit föredrag om luffarvisan.

NU SKULLE HAN på marknaden uppträda med sång på tivoli. Lindgren skulle framföra luffarvisan och begärde för detta ett gage på 25 kronor. Detta tyckte arrangören var i saftigaste laget så det prutades ned till 18 kronor men i gengäld kortade Lindgren luffarvisan med två verser.

EN GÅNG STEGADE Lindgren upp till busskungen i norra Värmland, Gunvald Jansson, och anhöll om frikort på alla bussar,

– Nja, då vet ja int, sa busskungen. Har Lindgren något särskilt motiv för sin begäran?

– Jo, se ja åker så lit så.

Lindgren kunde berätta hur han som ung pojke fick följa med sin far som var skogsarbetare. Det var ett hårt men stärkande vildmarksliv och ofta fick de sova i usla kojor.

MEN DET VAR SCOUTLIVET som var det viktigaste för Lindgren och eftersom han ville vara med på alla läger, blev det många mil med cykel som ej var av bästa kvalitet precis. Om sin cykelfärd till Ingarö 1938 berättar Lindgren:

– Ja hade punktering var tredje mil, och utan en stor mängd sockertoppssnören att linda ringarna med, hade jag aldrig kommit fram.

TROTS DETTA BESLÖT Lindgren att klaga sin svåra belägenhet för kungen och begärde av majestätet ett ekonomiskt bidrag för cykelreparation. Kungen var först tveksam då han trodde att Lindgren kanske skulle ha pengar till sprit. På detta svarade Lindgren:

– Ers Majestät kan gå ner och titta på cykeln som står på gårn.

TROTS EN VISS tveksamhet lämnade kungen 50 kronor till nya ringar på Lindgrens cykel, men kungens adjutant beordrades följa med till en cykelverkstad och se till att allt blev ordnat. Den kungliga femtiolappen räckte också till lykta och kattöga samt justering av bromsen.

– Farbror är visst ett original, sa kungen.

– Dä behöver Ers Majestät inte säga mig, för dä sa Selma Lagerlöf te mej för tjugofem år sen, svarade den aldrig svarslöse Lindgren.

GUSTAF LINDGREN VAR som antytts inte bara scout utan också en glad trubadur, som ibland sjöng sina egna visor. Så här diktade han sin kärlek till friluftslivet år 1927:

När sola börjar gå ner i väst,
då far jag till Kolsnäs, där trivs jag bäst.
Jag slår upp mitt tält, sen bäddar jag en säng
av granris och råghalm på grönskande bädd.

Och fram på môrasia när sola tittar fram
och Kolsnäsuddens fåglar väcka mig med sång.
Jag vaknar i tältet och sugen är jag då
jag önskar en brasa och kaffepetter på.

När kaffet är kokat, då tar jag mig en kopp,
hembakad fryksdalslimpa följer som dopp.
Kaffet – Fryksdalspojkar – var inget vidare gott.
Det blev förstås litt grumligt och grått.

Hör du, Fryksdalsgrabb, vill du bliva duktig och stark,
då vistas mycket ute i skog och mark.
Du får kraft i din arm, det piggar upp ditt sinn,
du får strålande ögon och rosor på kind.

I ALLT SOM LINDGREN företog sig lyste hans originalitet igenom. Men ändock fanns det folk som trodde att vi inte längre hade några original kvar i Fryksdalen, men de hade troligen aldrig bekantat sig med Gustaf W. Lindgren. I *En Fryksdalsvisa* från 1946 diktade han så här, (här endast tre verser av åtta):

Ja älsker Fryksdarn när snön faller ner,
så vit blir skogen å slätten.
Dä snöger, dä snöger allt mer å mer,
i drivera djupe sjonker ja ner.
Så snövit står Tossebergsklätten.

Ja älsker Fryksdal´n när dä ä tö,
när pôjker smiter tyst bakom knuta,
å rätt va dä ä kommer bôller ´tå snö,
de träffer i nacken e rosenrö mö
i ställ för te träff e ruta.

Ja älsker Frykensjöeras is,
mä skriskor å skôj å mä skratt,
å rimfrosten hänger på björka.
Ja älsker Fryksdalens vinternatt,
da tusen stjärner de tinnrer glatt,
å månen han ler bakôm körka.

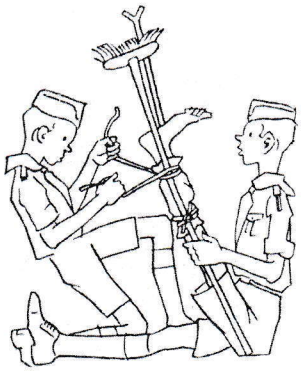

EN GÅNG NÄR Gustaf hade lunginflammation lades han in på Sunne sjukstuga. När Sven "Foto-Karlsson" hälsade på honom berättade han:
– Dä ä så fint här så man kan bli sjuk!

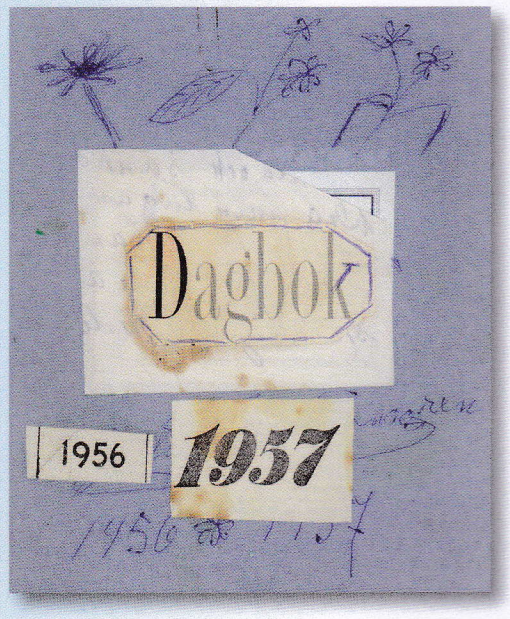

NOTISER

Fryksdals-Bygden den 3 sept. 1957
Gustaf Lindgren
Den 29 augusti avled Sveriges äldste scout, Fryksdalsoriginalet Gustaf Lindgren, på Gunneruds vårdhem i Östra Ämtervik, där han vårdats under senare tid. Med Lindgrens bortgång har ett verkligt original gått ur tiden. Han var mycket omskriven i tidningarna i samband med de julhälsningar han varje år sände till konungen och han dök som regel upp på F-B omkring nyår och förevisade stolt de svarsskrivelser han fått genom konungens handsekreterare. Lindgren var vid sin bortgång 72 år och hade alltså sedan fem år tillbaka varit berättigad till folkpension. Han saknade emellertid mantalsskrivningsort och någon pension har han aldrig kvitterat ut. Han var en vagabond som helst förflyttade sig emellan olika orter och genom något handtag här och där tjänade ihop lite till sitt uppehälle. Scoutrörelsen tillhörde Lindgren sedan långt tillbaka och att få klä sig i scoutuniformer och vistas på scouting var verkliga högtidsstunder för honom.

* * *

Fryksdals-Bygden den 10 sept. 1957
Jordfästning
Vandraren och originalet Gustaf Lindgren jordfästes på lördagen i Sunne. Fabrikör Gösta Miller och köpman Per Hedin var prestaverande och jordfästningen förrättades av kyrkoherde Viktor Rydinge. Köpman Nathan Hedin talade vackert om den bortgångne och efter honom lade många vänner ner en blomstergärd. Fabrikör Gösta Miller tackade sist alla dem som mött upp och gjort Gustaf Lindgrens sista färd så vacker och stämningsfull och allra sist spelade doktor Claes Hällén, *Värmlandsvisan* på tvärflöjt.

* * *

Källor:
Tillhörigheter och dokument efter Gustaf W. Lindgren i Sunne hembygdförenings arkiv.
En värmlänning berättar, Nathan Hedin, 1949.
Fryksdals-Bygden. Artiklar, notiser och dödsannons.

ICA Supermarket
BBB Sunne
BRA BRETT & BILLIGT

0565-13540
ÖPPET ALLA DAGAR
08.00–22.00

ASKERSBY
BYGG AB
Tomas 070-600 21 70 • Johan 072-201 66 91

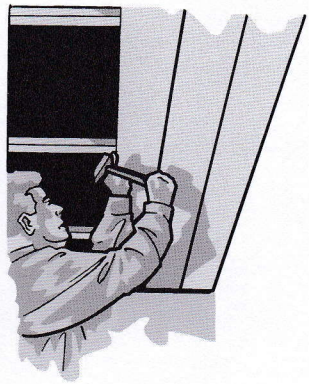

BROBY
FÄRGHALL ALCRO

GÖR ETT BESÖK
HOS OSS
DET LÖNAR SIG

Bryggaregatan 3
SUNNE
Tel 0565-107 20

Åmbergsheds marknad, »Evi Gläija» 1867. Trägravyr efter teckning av F. de Glimes. Publicerad i Illustrerad tidning 25/5 1867.

Rus och brus på marknadstorg
– säg vad har du i din korg...?

Av Kjell Göthe

Marknaden var förr efterlängtad, ett sätt att enkelt kunna byta eller sälja varor och inte minst att koppla av på. Men den var noga reglerad i lag. Marknaden på Åmbergsheden nordväst om Sunne gick också under namnet *Evi Gläja*.

BONDESTÅNDET begärde att få anordna den i början av 1730-talet på initiativ av Per Persson i Östmark. Men förslaget godtogs inte av Kommerskollegium då. När det återkom år 1738 tillstyrktes det. Därefter hölls Åmbergshedens marknad regelbundet och den blev snabbt en succé. Så småningom utvecklades den till Värmlands största lantmarknad och besöktes av som mest cirka 30 000 personer var gång under sin glansperiod på 1840-talet.

Då var den riktigt stor, så stor att tiden till och med kom att beräknas efter den. När man träffades kunde det nämligen låta så här:

– Hur gammal är pojken?

– Han blir sex år två veckor före Åmbergsheden.

Marknaden pågick till en början en hel vecka. Men tidigt kom det klagomål till landshövdingen på det alltför lössläppta marknadslivet, bland annat från kyrkoherden Johan Fryxell, som i en anmälan beskrev ett syndigt leverne inom pastoratets gränser där det gick vilt till; slagsmål och synd florerade fritt, skrev han förskräckt.

Svårt att klara skörden

Också husbönderna klagade över att pigor och drängar inte förmådde att utföra sitt arbete på hela veckan som marknaden pågick. ”Och som sädesbärgningen infaller vid denna tid i september så ger marknadens längd bestående skador och förluster för oss”, hette det i böndernas inlaga.

Överheten däremot vände sig särskilt mot försäljning av brännvin, konjak, toddy och punsch. Sockenstämmorna i Östra Ämtervik, Västra Ämtervik, Gräsmark, Fryksände, Östmark, Vitsand och Lysvik instämde i Fryxells protest. Därför beslutade landshövdingen att korta marknadstiden. Sista fredagen i september skulle den inledas och den fick pågå under två dagar. Detta meddelades i en skrivelse till Kommerskollegium, som ytterst hade att övervaka att reglerna följdes – och till allmänheten.

Vi hoppar lite framåt i tiden. Marknaderna var vid sekelskiftet 1900 verkligen livliga tillställningar. Om Torsbymårten heter det i en skildring att dit kom man ända från norra Finnbygden med sina djur. Finnkorna var små i växten,

men hade rykte om sig att mjölka mycket och de var därför eftertraktade. Människor kom för att byta eller sälja, det såldes hästar och getter i stor omfattning. Andra varor som bjöds ut var smör, messost, allehanda hemmagjorda prylar som träskedar, slevar och träkärl. Besökarna köpte också varor av olika slag som tyger, porslin och lerkrukor.

I mera modern tid tillkom nöjesinslag som karusell, skjutbanor och cirkus, kasperteater och positivspelare, spåkvinnor, sångare, starka män som prövade sin styrka mot publiken och skälmar.

Nils Ferlin, vår store skald från Filipstad, skildrar senare tiders *Oxhälja*, som hölls där, i en dikt:

Rus och brus och marknadstorg,
kom låt oss höra!
Har du varor i din korg
till att saluföra?

Jättedam och lilleputt
rop och villervalla.
Sexbent ko och trebent tupp
här finns allt för alla!

Så bekräftades en affär

För att bekräfta en affär på marknaden, det kunde röra sig om köp eller byte av häst eller andra kreatur, tog man varandra i hand när överenskommelsen var klar. En tredje person skulle så slå isär de båda händerna som ett bevis på att affären var genomförd och att den nu gällde. Den var därmed lagstadgad och gick inte att komma ur. Det fanns på den tiden förstås heller ingen ångervecka att åberopa.

Till marknaden kom också de som bara ville slå sig lösa och fira och det kunde gå hett till. Fjärdingsman måste därför finnas på plats för att hjälpa till att övervaka ordningen och till sin hjälp hade han särskilt inkallade ordningsvakter.

Slagsmålet på Broby marknad

Nu till en klassisk värmländsk marknadshistoria. Den stora drabbningen på Broby marknad, som Selma Lagerlöf berättar om i *Gösta Berlings saga*, inträffade alldeles på riktigt någon gång i början på 1800-talet på Åmbergshedmårten.

Den urstarke Jan Ersson, född 1743 och död 1828, var en osedvanligt storvuxen och kraftig man som få vågade utmana. Linus Brodin berättar att Jan Ersson i Toltan i Brunskog var den starkaste karlen i hela Värmland sedan de berömda "Vägga i Billinge" och "Busen i Bäck" återförenats med sina fäder. Ja, "Peckeresguten" i Gräsmark med norskt påbrå, var också urstark. Det var förresten han som blev berömd också därför att han var så fattig och inte hade råd med någon häst, utan själv måste dra sin malmsläde mellan Bergslagen och bruken i Fryksdalen.

Några rusiga karlar hade blivit rejält osams på Åmbergsheden och börjat leva rövare. De trakasserade dem som sålde vid ståndet, stjälpte omkull vagnar och gav sig på alla som vågade sticka upp. Marknadsvakterna stod maktlösa. Då tog den allmänt fruktade Jan Ersson befälet och gjorde slut på fejden, sedan han ryckt till sig en kärrstol från ett åkdon och ropat åt kvinnor och barn att springa åt landsvägen till och hålla sig undan.

– Kom inte tillbaka förrän det här är avklarat, tillade han.

Sopade rent

Som om den tunga stolen varit en solfjäder viftade han runt med den och de som inte snabbt sprang därifrån sopades undan lika fort som torra löv i höststormen. När hela marknadsplatsen var totalt rensopad från slagskämpar och bråkstakar, som nu i skrämda hopar i stället gömde sig bakom prästgårdens och tingshusets längor, återställde sig lugnet. Är det någon som vill bråka och ta emot mer stryk så stig fram nu, ropade Jan Ersson med hög stämma. Men ingen syntes till som var pigg på det.

En reflektion till sist: Det är inte utan att vi även i vår tid skulle behöva några Jan Ersson för att hålla ordning och reda på allmän plats och bidra till allmänhetens välbehövliga trygghet. ✠

Marknaden i Sunne fanns 1902 vid Storgatan.

nya sunne grossisten
Företagsleverantören i Fryksdalen

Kontorsmateriel – Emballage – Torkpapper
Dricka – Konfektyr – Snabbmat

Norrgårdsgatan 9 A
686 35 SUNNE
Tel. 0565-100 87

www.sunnegrossisten.com

JÖNSSONS BUSS
0565-921 22

I samarbete med vårt dotterbolag

Go 4 Adventure

* Hos oss hittar ni drömresan

* Vi skräddarsyr även resor för grupper och föreningar

0565-921 22
Transportvägen 2
686 31 SUNNE

www.jonssonsbuss.se
www.go4adventure.se

VANLIG GRAFISK FORM
KM IDE

☆ Reklamfoldrar
☆ Vykort
☆ Tidningar
☆ Boklayout
☆ Hemsidor
☆ Annonser
☆ Bildbyrå

Kjell Sundström
0565-303 20 • 070-351 28 32
kjell@km-ide.se • www.km-ide.se

Carinas Klo & Klös

Vi har ett stort utbud av produkter och foder passande för de allra flesta sällskapsdjuren

BRYGGARGATAN 3 • 686 30 SUNNE
carinaskloklos.se • 072-555 59 33
carinasklo.klos@gmail.com

SUNNE JÄRNHANDEL

Sunne Järnhandel AB

Allégatan 13
0565-13500

STÖRST UTBUD AV TIDNINGAR I FRYKSDALEN!

Vykort
Godis
Choklad
Dricka

Glass
Böcker
Te i lösvikt
med mera

GENERÖSA ÖPPETTIDER
MÅN–FRE 06^{00}–18^{00}, LÖR–SÖN 08^{00}–15^{00}

Direkten
WESTERN UNION MONEY TRANSFER
GO

KVARNGATAN 3 • 0565-129 45

BERGQVIST
GUMMIVERKSTAD AB SUNNE 0565-71 14 35
Industrigatan 9, 686 30 SUNNE

däck och fälgar
till allt som rullar

SVAHN'S
Färg, Jakt & Bygg

ÖPPET
MÅNDAG–FREDAG 8–17
LÖRDAG 10–13

Sörgårdsgatan 6, Sunne
0565-100 95

Hjerpe Buss AB

Lövstaholm

Beställningstrafik

Linjetrafik

Skolskjutsar

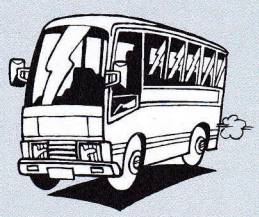

Lars Hjerpe 0565-850 78
www.hjerpebuss.se

LBC WETAB

SUNNE 0565-71 12 55
TORSBY 0560-120 60

VI UTFÖR
Transporter ▪ Maskinarbeten
Krossning av berg ▪ Väggrusning

VI LEVERERAR
MAKADAM ▪ GRUS ▪ SAND
MATJORD ▪ TÄCKBARK
CONTAINERUTHYRNING

www.lbcwetab.se

AB KARL HEDIN

PLANTA TILL
FRÅN
PLANKA

Rönna Väg 11, Tel 0565-135 20
Måndag–Fredag 7–17
Lördag 9–13
www.abkarlhedin.se

RANUNGERS
TRÄDGÅRDSSERVICE
070 33 747 17

RANUNGERS EL- & TRÄDGÅRDSSERVICE AB
TONERUD 172
686 94 ROTTNEROS

Per Eriksson Hellman från Östanbjörke välkänd som Lugg-Per. Han trivdes allra bäst hemma i Fryksdalen, där han sågs spela på sin kära spelpipa, "tallpipa uttå rönn". Foto: Axel Aurelius, Sunne.

Lugg-Per

– Udda men älskad musiker

En berättelse av Nathan Hedin, bearbetad av Kjell Göthe, som använt sig av den värmländska traditionen att låta fantasin flöda vidare för att berättelsen skall bli ännu mer njutbar.

DET BÄSTA med den värmländska berättartraditionen, inte minst den i Fryksdalen, är att vi fått möta så många spännande och originella människor, som vågat vara sig själva. De bemöttes ofta fint trots att de var udda och de tilläts att ta plats i gemenskapen.

EN AV MINA favoriter bland dessa är Lugg-Per, den lille gubben med de många medaljerna på bröstet och en plåt som en polisbricka i sin skärmmössa, som det stod "Per Hellman musikdirektör" på. Namnet Lugg-Per var han själv inte förtjust i. Han hade fått det efter sin första fru, som kallades Lugga. Om du ville få honom på riktigt gott humör, så sade du "musikdirektör Hellman". Det gjorde alltid prosten Nordenson i Sunne. Men för att göra namnfrågan ännu mer invecklad, inskriven i kyrkoboken var Lugg-Per som Per Eriksson.

HAN TRIVDES bäst hemma i Fryksdalen, där han sågs spela på sin kära spelpipa, "tallpipa uttå rönn", det var han mycket noga med. Uppträdde han i Klarälvdalen kallades han oftast för "Tallpipgubben". Lugg-Per var gemytlig och trivsam och svag för smicker, vem är inte det? Han levde för sin konst och spelade lite varstans i bygderna. Som tack fick han förnödenheter eller pengar, de förra lade han i en säck, som han alltid bar på ryggen.

HAN RESTE också i Norrland, där han jobbade på sågverk på dagen och spelade om kvällen och han var tjugo somrar hos bönderna i Orsa. Där fick han 24 skilling om dagen och allting fritt. Han trivdes gott och långmjölken var så tjock att skeden stod för sig själv, berättade han. Under tiden var Marja, hustrun som var tjugo år äldre, hemma och skötte kon och utvidgade ägorna genom nyodling.

Trossnäs fält

En gång kom Lugg-Per till Trossnäs fält, där han brukade spela för beväringen under deras möten, men gick lite fel och kom till "de gröne", som stod för Fältjägarna och där kördes han bort genast. Ge dig iväg till "de blå", sade man till honom. Lugg-Per lydde snällt, men möttes där av en barsk vakt, som bad honom dra åt hvte... Då svarade han saktmodigt och med glimten i ögat att "därifrån kommer jag, men di visa mej hit".

DET BLEV förbimarsch och fanor och klingande spel från musikkåren och Lugg-Per ville vara med förstås och ställde sig i ledet, men blev avvisad. Då blev han ledsen. Men han fick dessbättre upprättelse senare på dagen, när han inbjöds att spela för officerarna på mässen under lunchen och berätta sina historier. Då fick han både mat och dryck och man samlade dessutom in en slant till honom som blev ett rejält tack. Det är klart att han efter detta blev på sitt allra bästa humör.

EN DAG mötte Lugg-Per i Sunne fotograf Axel Aurelius, som tog med honom in i sin ateljé och fotograferade hans pittoreska person och av det blev det sedan vykort, som sålde som smör i solsken för han var ju känd vida omkring. Vid ett tillfälle spelade Lugg-Per hos hantverkarna i Munkfors på en fest. Någon sade att han spelade väl, men tillade att du är minsann inte lika bra som Lugg-Per som vi hört i Sunne. Och det sade man förstås för att Lugg-Per inte tyckte om sitt smeknamn.

NU UTKÄMPADE han en hård strid med sig själv. Först bet han ihop, så bet han ihop igen, men till sist kunde han inte hålla sig utan utbrast:

– Men Lugg-Per, dä ä allt ja dä!

Då utbröt en dånande applåd bland de församlade till ära och uppskattning för Per Eriksson, född i Lysvik 1823 och död i Sunne 29 januari 1912 efter en hjärnblödning. ⁂

Knapp och medalj som tillhört Lugg-Per.
Gåva till Sunne hembygdsförening från L. M. Westergren, Brårud.

Källa: *Vägarnas och viddernas Värmland* av Nathan Hedin.

Välkomna till

SUNNE HEMBYGDSFÖRENINGS
ÅRSMÖTE 2020

SUNNE

Söndag 29 mars 15.00
i Askersbygården

Program:
Årsmötesförhandlingar.
Vi bjuder på kaffe och smörgåstårta.

Styrelsen

VILL DU OCKSÅ HJÄLPA TILL?

Hembygdsföreningen vill utveckla verksamheten med aktiviteter och evenemang. Därför behöver vi din hjälp. Vill du veta mer?
bildarkivet.sunne@telia.com
Tel 0565-101 20

DigitalTryckNu, ONSALA 2020